

OCHRANA AUTORSKÝCH PRÁV

**Irena Holcová
Veronika Křest'anová
Martin Voborník**

**Informační materiál pro učitele
k výuce na základních a středních školách**

OBSAH

I.	Duševní vlastnictví.....	2
II.	Autorské právo.....	3
	1. Prameny.....	3
	2. Předměty ochrany.....	3
	3. Věcná a místní příslušnost AZ.....	4
	4. Autorské dílo.....	4
	5. Autor.....	8
	6. Vznik práva autorského.....	10
	7. Obsah práva autorského.....	10
	8. Užití díla.....	12
	9. Volné užití a zákonné licence.....	13
	10. Licenční a podlicenční smlouva, výkon majetkových a autorských práv.....	16
	11. Trvání majetkových autorských práv.....	17
	12. Volné dílo.....	18
	13. Práva související s právem autorským a práva osobnostní.....	18
III.	Porušování autorských práv v praxi.....	19
	1. Počítačové programy.....	19
	2. Hudba.....	25
	3. Film.....	27
IV.	Ochrana autorských práv.....	30
	1. Soukromoprávní ochrana.....	30
	2. Trestněprávní ochrana.....	32
	3. Přestupky.....	32
V.	Autorská práva v akademické praxi.....	33
	1. Autorskoprávní vztahy mezi vydavatelem a autorem při vydávání a zpřístupňování děl.....	33
	2. Ochrana autorů bakalářských a diplomových prací.....	37

I. Duševní vlastnictví¹

Irena Holcová, Veronika Křestánová

Systematická ochrana práv k nehmotným statkům sahá do 19. století. Mezinárodně se tato práva označují dnes již standardně pojmem **duševní vlastnictví**. Tento pojem užívá zejména Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO) z roku 1967, která jím rozumí práva k literárním, uměleckým a vědeckým dílům, k výkonům výkonných umělců, ke zvukovým záznamům a rozhlasovému vysílání. Dále sem řadí práva k vynálezům ze všech oblastí lidské činnosti, k vědeckým objevům, k průmyslových vzorům a modelům, k továrním, obchodním známkám a známkám služeb, k obchodním firmám a obchodním názvům, práva na ochranu proti nekalé soutěži, jakož i všechna ostatní práva vztahující se k duševní činnosti v oblasti průmyslové, vědecké, literární a umělecké. V České republice, a to jak v odborné literatuře, tak i v obecné komunikaci v této oblasti se užívá tento pojem až po roce 1990, a to zejména v oblasti průmyslových práv, do té doby se jednotně používalo pro předměty duševního vlastnictví pojmu nehmotné statky.

Duševní vlastnictví ovlivňuje celou společnost, na výsledcích kulturního a technického rozvoje závisí i úroveň vzdělání a dalšího rozvoje společnosti jako celku. Právě z tohoto hlediska je další vzdělávání a celkové zvyšování úrovně lidských zdrojů jedním ze základních předpokladů dalšího vývoje společnosti. Podstatným faktorem pro tento vývoj, a tak i oblast duševního vlastnictví, je rovněž možnost globální komunikace, v klasické i elektronické podobě, včetně digitální, zpřístupnění a výměny kulturních a technických informací a hodnot, a to i prostřednictvím komunikačních prostředků, jakými jsou bezdrátové či satelitní vysílání nebo zejména počítačová síť Internet a existence fenoménu tzv. Informační společnosti.

Výsledky duševní tvůrčí činnosti jsou tak obecně a téměř bez jakýchkoli omezení přístupné, a proto nabývá právní regulace vztahů v této oblasti stále většího významu. Pro oblast právní ochrany ve sféře duševního vlastnictví je tak zcela podstatným a nezastupitelným elementem snaha směřující k vytvoření systému ochrany výsledků duševní tvůrčí činnosti a motivace daných jedinců či skupin v pokračování v této činnosti, jakož i snaha o přiměřenou a vyváženou regulaci vztahů vznikajících v procesu tvorby a užití autorských děl.

¹ **Více informací k celé problematice:**

učebnice M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné, Svazek III., Díl pátý (J. Kříž, I. Holcová, V. Křestánová) Autorské a patentové právo, ASPI Publishing, s.r.o., Praha 2002

Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křestánová: Autorský zákon a předpisy související, komentář, Linde Praha a.s. 2001

II. Autorské právo

Irena Holcová, Veronika Křestánová

1. Prameny

1.1 Prameny české

Základem pro obecnou úpravu autorského práva je občanský zákoník - zákon č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále též jen o.z.), zvláštním zákonem a základním právním předpisem je pak autorský zákon - **zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů** (dále též jen „AZ“). Pokud v textu dále není u jednotlivých ustanovení uveden jiný právní předpis, jde o ustanovení AZ.

1.2 Prameny evropské

- Směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14. 5. 1991 o právní ochraně počítačových programů
- Směrnice Rady 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování, jakož i o některých právech příbuzných právu autorskému v oblasti duševního vlastnictví ze dne 19. 11. 1992
- Směrnice Rady 93/83/EHS ze dne 27.9.1993 o koordinaci některých pravidel z oboru práva autorského a práv příbuzných právu autorskému vztahujících se na satelitní vysílání a na kabelový přenos
- Směrnice Rady 93/98/EHS ze dne 29. 10. 1993 o harmonizaci ochranné doby práva autorského a některých práv příbuzných
- Směrnice 96/9/ES Evropského parlamentu a Rady z 11.3.1996 o právní ochraně databází
- Směrnice 2001/29/ES o harmonizaci některých aspektů práva autorského a práv s ním souvisejících v informační společnosti ze dne 22. 5. 2001,
- Směrnice 2001/84/ES Evropského parlamentu a Rady o právu autora na odměnu z opětovného prodeje originálu uměleckého díla - tzv. právo na slušné vypořádání droit de suite (resale směrnice) ze dne 27. 9. 2001
- Směrnice 2004/48/ES o prosaditelnosti práv k duševnímu vlastnictví ze dne 29. 4. 2004
- dále pak směrnice související se směrnici upravujícími autorskopravní problematiku, a to zejména Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. 6. 2000 o některých aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (Směrnice o elektronickém obchodu), Směrnice 98/94/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 20. 11. 1998 o právní ochraně služeb založených na podmíněném přístupu nebo na něm spočívajících, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/93/ES ze dne 13. 12. 1999 o zásadách Společenství pro elektronické podpisy.

2. Předměty ochrany

Autorský zákon upravuje jednak práva autora k jeho **dílu** (právo autorské), **práva související s právem autorským**, jimiž jsou práva výkonného umělce k jím vytvořenému uměleckému výkonu, práva výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu, právo výrobce zvukově obrazového záznamu k jeho záznamu, práva rozhlasového nebo televizního vysílatele k jeho

původnímu vysílání, právo zveřejnitel k dosud nezveřejněnému dílu, k němuž uplynula doba trvání majetkových práv, právo nakladatele na odměnu v souvislosti se zhotovením rozmnoženiny jím vydaného díla pro osobní potřebu. Jako zvláštní právo (právo sui generis) je pak upraveno **právo pořizovatele k jím pořízené databázi**. Součástí platné právní úpravy je **ochrana uvedených práv** a též **kolektivní správa práv** autorských a práv souvisejících s autorským právem.

Příklad: Multimediální CD-ROM pro výuku obsahuje učební texty, ilustrace, fotografie, ukázky z hudebních děl a audiovizuálních děl, ukázky z televizních a rozhlasových vysílání. Bude tak v konkrétním případě obsahovat téměř všechny předměty ochrany autorského zákona – jednak autorská díla (učební texty, ilustrace, fotografie, hudební díla, audiovizuální díla), jednak zvukové nebo zvukově obrazové záznamy výkonů výkonných umělců (např. hudebníků), jimiž budou provedena hudební díla, či které budou složkou díla audiovizuálního a které budou předmětem práv těchto výkonných umělců a práv výrobců takových záznamů, v případě užití rozhlasového či televizního vysílání pak předmětem práv rozhlasových a televizních vysílatelů. Pokud bude multimediální dílo databází, bude ještě předmětem práv pořizovatele databáze k jím pořízené databázi.

3. Věcná a místní působnost AZ

Autorské právo je založeno **na zásadě teritoriality**; působnost zákona se vztahuje pouze na díla autorů a umělecké výkony výkonných umělců, kteří jsou státními občany České republiky, ať byly vytvořeny nebo zveřejněny (poprvé oprávněně zpřístupněny veřejnosti) kdekoli. V první řadě je rozhodující státní příslušnost, ve vztahu k cizincům se ochrana poskytuje postupně - v případě, že tak stanoví mezinárodní předpisy, dílo bylo v České republice zveřejněno (poprvé oprávněně zpřístupněno veřejnosti) nebo jde o nositele práva s bydlištěm/sídlem v České republice.

Pokud by tedy bylo na území České republiky užito dílo zahraničního autora či jiného předmětu ochrany zahraničního nositele práv, pak by bylo nutné v konkrétním případě postupovat podle ustanovení AZ. V případě užití v zahraničí by však nebylo možné aplikovat český autorský zákon, nýbrž by bylo nutné postupovat podle vnitrostátní úpravy v tom kterém státě (zásada teritoriality).

Příklad: Vydá-li na území České republiky česká společnost hudební CD s nahrávkou americké nahrávací společnosti se skladbami amerických autorů v provedení britských interpretů, aniž by k takovému užití vydavatel získal potřebné licence, bude se porušení posuzovat podle českého autorského práva a dotčení nositelé práv se mohou k ochraně obrátit na české soudy. Vydá-li takové CD česká společnost na území Spolkové republiky Německo, bude se porušení posuzovat podle německého autorského práva, přičemž k rozhodování budou příslušné české soudy (rozhodující je sídlo porušitele).

4. Autorské dílo

Předmětem ochrany autorského práva obecně je podle § 2 odst. 1 **dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké**, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora [nestačí-li

výjimečně ke vzniku ochrany pouze původnost (§ 2 odst. 2), jako je tomu u počítačového programu, databází a fotografií], je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě, včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, v tvůrčí formě literární, vědecké nebo umělecké, nezávisle na rozsahu díla, jeho účelu, či významu, a není vyloučeno z autorskoprávní ochrany zákonem (srov. § 3). Pojmový znak tvůrčí činnosti ve smyslu § 2 odst. 1 je naplněn tehdy, pokud je duševní výtvar jako výsledek tvůrčí fantazie individuálním projevem osobnosti autora. K tomu, aby byl splněn pojmový znak vyjádření díla v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, je nepodstatné, zda jde o vyjádření trvalé nebo jen dočasné, v hmotné či nehmotné podobě. Nevyžaduje se hmotné vyjádření ani to, aby byla podoba vnímatelná (přímo či nepřímou) všemi členy veřejnosti. Podoba může být vnímatelná pouze omezenému okruhu členů veřejnosti, a to aniž by muselo dojít k faktickému vnímání. Zásadně tak stačí pro splnění uvedeného pojmového znaku pouhá způsobilost vnímatelnosti; o tuto způsobilost však nejde např. tehdy, je-li dílo vnímatelné pouze autorem samým (tj. „myšlenka pouze v jeho hlavě“, aniž by ji vyjádřil navenek).

Autorskými díly jsou např. **díla slovesná, divadelní, výtvarná, kartografická, hudební, audiovizuální, díla architektonická, díla užitého umění**. Výčet druhů děl, jak jej uvádí AZ, je jen příkladný, autorským dílem může být i jakýkoli jiný druh díla, bude-li splňovat pojmové znaky autorského díla, i když ho autorský zákon výslovně neuvádí. Možnost zejména vzniku nových druhů děl lze očekávat s dalším rozvojem techniky. Autorský zákon výslovně definuje pouze ta díla, která mají zvláštní právní režim, jako jsou např. databáze či audiovizuální dílo, v ostatních případech jednotlivé druhy děl nevymezuje.

Příklad: Autorským dílem bývá např. učebnicový odborný výklad, ilustrace, hudební dílo s textem nebo bez textu, počítačový program, film, mapa, divadelní hra, dílo architektonické, obrazové logo, www (webová) stránka, fotografie.

Autorským dílem jsou také díla vzniklá **tvůrčím zpracováním** jiného díla, včetně **překlady** díla do jiného jazyka, aniž by tím bylo dotčeno právo autora zpracovaného nebo přeloženého díla.

Zpracování je samostatným dílem autorským, je-li jedinečné. Je odvozeno od díla zpracovaného. Zpracovateli ke zpracování vzniká nové původní autorské právo, aniž by však bylo dotčeno právo autora díla zpracovaného, autorská práva zpracovatele i autora díla zpracovaného tak existují souběžně vedle sebe.

Autorské dílo je zásadně možné **zpracovat** (popř. jinak upravit) jen **se souhlasem autora**, nejde-li o dílo volné, neboť z povahy autorského práva vyplývá, že se vztahuje nejen na dílo v původní podobě, ale též na dílo v podobě zpracované, tedy i přeložené. Svolení autora původního díla je třeba zejména k užití zpracovaného díla, odvozeného od díla původního, užití díla odvozeného je současně užitím díla původního.

Příklad: Filmový literární scénář je zpracováním původní literární předlohy (např. románu), film je pak zpracováním filmového scénáře a tak i literární předlohy. Producent musí získat souhlas jak od autora filmu, tak i od autora literárního scénáře a autora původní literární předlohy.

Stejně tak jsou autorským dílem, a to souborným, díla vzniklá tvůrčím uspořádáním nebo výběrem nezávislých děl či prvků. O **dílo souborné** – „pravou“, tedy autorskou databázi (srov. § 2 odst. 5) jde tehdy, je-li způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu jedinečným

výsledkem tvůrčí činnosti uspořadatele; pojem databáze v nejširším slova smyslu zahrnuje jak databáze autorské a quasiautorské, tedy původní, (srov. § 2 odst. 1, 2 a 5), tak i databáze, které jsou předmětem zvláštního práva pořizovatele databáze, které upravuje § 88.

Příklad: Dílem souborným bývají sborníky, jako je časopis, encyklopedie, antologie, pásma, výstavy nebo jiné databáze podle § 88, pokud je výběr či uspořádání jedinečným nebo původním výsledkem tvůrčí činnosti uspořadatele.

V souvislosti s dílem souborným lze uvažovat dvojí druh autorských děl (pokud nejsou zařazeny jen neautorské prvky), a to jednak **jednotlivá díla zařazená do souborného díla** (nezávisle na tom, jestli byla tato díla vytvořena pro soubor nebo již existovala), a pak **dílo souborné** jako takové coby jedinečný (popř. původní) výsledek tvůrčí činnosti autora výběru či uspořádání jednotlivých děl nebo jiných prvků. Za základní pojmový znak souborného díla je považována tvůrčí činnost **uspořadatele**, který je definován v § 5 odst. 2, spočívající ve výběru nebo uspořádání jednotlivých děl, jejímž výsledkem je dílo souborné coby další nové autorské dílo. Autorské právo k dílu soubornému náleží uspořadateli díla. Do souboru lze **zařadit jednotlivá díla**, resp. užít dílo v takovém souboru, jen **se souhlasem autorů děl, která jsou do souboru zařazena** (srov. § 12 a § 51); k těmto dílům zůstává autorské právo nedotčeno (srov. § 5 odst. 2) a autoři jednotlivých děl do souboru zařazených mají právo s těmito díly mimo soubor dále samostatně nakládat. Jak vyplývá z pojmových znaků díla souborného, mohou být do díla souborného zařazeny též, nebo pouze jiné prvky než autorská díla, tedy výsledky činností, které nenaplňují pojmové znaky autorského díla podle § 2 odst. 1 či odst. 2 a/nebo které autorskoprávní ochrany nepožívají v důsledku zákonné úpravy (srov. § 3).

Pokud nejsou splněny zvláštní znaky díla souborného (v případě absence jedinečnosti či původnosti způsobu výběru nebo uspořádání obsahu, tedy chybí-li právo k databázi), ač jsou splněny pojmové znaky obecné, může jít o jiný druh kolektivní autorské tvorby, jíž je **spoluautorství** (srov. § 8), nebo o pouhé **spojení děl**, či jiných prvků (např. u písničky spojení hudby a textu, u knihy spojení literárního díla a ilustrací).

Příklad: Ochrana, ať již autorskoprávní či sui generis, se vztahuje jak na databáze v elektronické podobě, tak i databáze neelektronické (např. katalogy, slovníky, encyklopedie). Ochrana se vztahuje též na materiály potřebné pro fungování databází, jako jsou slovníkové systémy (tzv. thezaury) nebo rejstříkové (indexové) systémy. Do pojmu databáze, konkrétně mezi elektronické databáze, se řadí v souladu s evropskou úpravou též např. CD-ROM. Databáze ale nezahrnuje počítačové programy použité pro (při) vytvoření a pro fungování databáze přístupné elektronickými prostředky.

Dílo je chráněno jako celek, autorské právo se vztahuje na dílo dokončené, jeho jednotlivé vývojové fáze a části, včetně názvu a jmen postav, jsou-li díly a nebo jsou-li za díla považovány (srov. § 2 odst. 3). Části díla jsou chráněny jednak jako součást tohoto celku (tzv. **vnitřní ochrana**), mimo dílo jako celek jsou autorským právem chráněny takové části díla, které splňují samy o sobě pojmové znaky autorského díla (tzv. **vnější ochrana**).

Příklad: Vnější ochrany požívají např. názvy „Jak svět přichází o básníky“, „Jak básníci přicházejí o iluze“, „Jak voní tymián“, „Jedna ruka netleská“.

Jednoslovné názvy děl či jména postav zásadně vnější ochrany nepožívají (např. Temno, Bouře, Terminal, Oheň, Carmen).

Předmětem práva autorského nejsou výtvořiny, pokud jsou z ochrany vyloučeny ve veřejném zájmu (srov. § 3) nebo pokud jsou nezpůsobilé být autorským dílem (tzv. **negativní vymezení**), a to v důsledku absence autorskopravní individuality (jako jsou denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě), či proto, že sama o sobě nemůže být chráněna vědecká či umělecká forma (tedy myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematické vzorce, apod.) či determinace objektivními či subjektivními faktory tak, že pro autorskou tvůrčí činnost nezůstává prostor a k témuž výsledku mohou nezávisle na sobě dospět různé osoby (srov. § 2 odst. 6).

Příklad: Předpověď počasí, princip hry (např. „Člověče, nezlob se“, „Pexeso“) ani základní herní princip televizního pořadu (např. „Neváhej a toč“, „Prima kuchařka“), Pythagorova věta, algoritmy jako takové, vyučovací metody (např. metody výuky jazyků), holý námět (např. tematika letců za druhé světové války, stavební styly (např. baroko, secese); konkrétní tvůrčí umělecké či vědecké tvůrčí zpracování však již autorským dílem většinou bude (srov. např. filmy „Tmavomodrý svět“ a „Pearl Harbour“).

Na rozdíl od uvedených výtvořin nezpůsobilých být dílem autorským již ze své podstaty, které pojmově nemohou být předmětem autorskopravní ochrany, zákon **vylučuje z ochrany ve veřejném zájmu** v ustanovení § 3 výtvořiny, které jsou způsobilé být autorským dílem a které by tak bez této výluky předmětem ochrany byly, ale kterým ve veřejném zájmu zákon tuto autorskopravní ochranu neposkytuje. Jde o **díla úřední** [srov. § 3 písm. a)], **výtvořiny tradiční lidové kultury** za zákonem stanovených podmínek [srov. § 3 písm. b)], **politický projev** a řeč přednesenou při úředním jednání za zákonem stanovených podmínek [srov. § 3 písm. c)].

Příklad: Dílem úředním jsou např. právní předpisy, státní hymna, státní znak, městský znak; výtvořiny tradiční lidové kultury jsou tzv. díla folklorní. Politickým projevem je pak např. novoroční projev prezidenta, řeči přednesenou při úředním jednání je např. obžaloba přednesená státním zástupcem.

Autorský zákon vymezuje jednak výsledky tvůrčí činnosti autora, které autorskými díly jsou, a tedy splňují pojmové znaky autorského díla, jednak výsledky činnosti, které autorskými díly v tomto smyslu nejsou, avšak které za ně považuje (quasidíla), a to **počítačový program, databáze a fotografie, jsou-li původní** v tom smyslu, že jsou **autorovým vlastním duševním výtvořem**. Pokud výtvořiny nespĺňují pojmový znak jedinečnosti, popř. ani původnosti, nejsou autorskými díly ani za ně nejsou považovány, pak nemohou být ani předmětem autorskopravní ochrany.

Příklad: U „pravých“ autorských děl, která jsou individuálním výsledkem tvůrčí činnosti autora, nemohou existovat dvě naprosto shodná díla [pokud by k tomu došlo, nešlo by buď o díla vůbec (chyběl by znak jedinečnosti), anebo dílem by bylo pouze jedno a druhé by bylo plagiátem – otrockou napodobeninou]; v případě quasiautorských děl (srov. § 2 odst. 2) to možné je, pokud jde o díla původní coby nezávislý výsledek vlastní tvůrčí duševní činnosti autora. Vznikne-li však takové dílo jako závislé, půjde i v tomto případě o plagiát (absence znaku vlastní duševní činnosti). Autorský zákon nechrání např. rutinní počítačové programy, fotografie z fotoautomatu.

Autorský zákon chrání **počítačový program**, pokud je jedinečný, či alespoň původní, bez ohledu na formu jeho vyjádření, včetně přípravných koncepčních materiálů (srov. § 2 odst. 1, § 2 odst. 2 a § 65), a to jako dílo literární. Jestliže není počítačový program ani původní, není chráněn autorským zákonem. Literární díla nepožívají zvláštní ochrany, jsou chráněna, a tak i počítačový program, jako všechna autorská díla. Od pojmu počítačový program je vhodné odlišovat pojem software, neboť nejde o synonyma. Pojem software je širší, kromě počítačového programu obsahuje zejména též dokumentaci. Autorský zákon nechrání myšlenky a principy, na nichž je založen jakýkoli prvek počítačového programu, včetně těch, které jsou podkladem jeho propojení s programem jiným; nejsou tedy chráněny např. algoritmy jako takové, ani programovací jazyky (srov. § 65 odst. 2).

Autorské dílo coby nehmotný statek je třeba odlišovat od **hmotného předmětu**, v němž je vyjádřeno a který je jako věc hmotná předmětem práva vlastnického či jiných věcných práv (srov. § 119 o.z.). Podle § 9 odst. 3 ten, kdo nabude vlastnické právo k věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, nenabývá oprávnění k výkonu práva dílo užit, není-li dohodnuto či nevyplývá-li ze zákona jinak. Vlastník hmotného nosiče díla má pouze vlastnické právo k tomuto nosiči a nabývá práva k užití díla v rozsahu stanoveném smlouvou. Zničením věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, autorské právo k dílu nezaniká (srov. § 9 odst. 2).

Příklady: Koupí knihy (tedy rozmnoženiny např. slovesného díla s fotografiemi), nezískává vlastník knihy ve smyslu hmotné věci práva k užití např. předčítáním z knihy pro veřejnost, či naskenováním fotografií z knihy a jejich umístěním na www stránku, stejně tak pokud si koupí hudební CD, nemůže písničky z něj přehrávat např. na diskotékách.

5. Autor

Autor je fyzická osoba, která vlastní tvůrčí činností vytvořila dílo vyhovující pojmovým znakům uvedeným v § 2 odst. 1, příp. 2 (srov. § 5). Osoba právnická schopnost tvůrčí činnosti pojmově postrádá, a může tak být pouze odvozeným subjektem práva autorského, a to i v případě, že u díla zaměstnaneckého, či díla vytvořeného na objednávku ze zákona získá právo výkonu autorských majetkových práv.

Příklad: Autorem nemůže být zvíře (např. opice), či přístroj (např. fotoautomat, překladač). Pokud si např. u reklamní agentury, která je právnickou osobou, objedná klient vytvoření návrhu billboardu, není autorem takového návrhu billboardu agentura, nýbrž fyzická osoba – autor (grafik, výtvarník, fotograf), který takový návrh billboardu vlastní tvůrčí činností vytvořil (ať již v pracovním poměru, či mimo něj).

Dílo nemusí být vytvořeno pouze jedinou osobou, nýbrž může vzniknout též společnou tvůrčí činností dvou či více autorů. Pokud touto společnou tvůrčí činností dvou nebo více autorů vznikne do doby dokončení díla dílo jako dílo jediné, jde o **dílo spoluautorů**, k němuž spoluautorům přísluší autorské právo společně a nerozdílně. Základními pojmovými znaky spoluautorství tedy je společná tvůrčí činnost nejméně dvou fyzických osob, vynaložená do doby dokončení díla, aniž by musela být současná, jejímž výsledkem je dílo jediné a nedílné, způsobilé k užití pouze jako celek. Jak je výslovně uvedeno v ustanovení § 8 odst. 1, není na

újmu vzniku díla spoluautorů, lze-li výsledky tvůrčí činnosti jednotlivých spoluautorů do díla odlišit, nesmí však být způsobilé samostatného užití. Pokud by byl výsledek tvůrčí činnosti autora/autorů vynaložen až po dokončení díla, není dílem spoluautorů, mohlo by jít buď o zpracování, nebo o samostatné autorské dílo (resp. o spojení dvou samostatných autorských děl). Spoluautorství je možné pouze ve stejném oboru autorské činnosti.

Spoluautorem nemůže být osoba, jejíž přínos pro dílo spočívá pouze v poskytnutí pomoci nebo rady technické, administrativní nebo odborné povahy nebo poskytnutí dokumentačního nebo technického materiálu či dání podnětu ke vzniku díla (srov. § 8 odst. 2).

Autorské právo k takovému dílu přísluší všem spoluautorům společně a nerozdílně. O nakládání s dílem spoluautorů rozhodují spoluautoři jednomyslně. Ochrany práv se může jednotlivý spoluautor domáhat i samostatně. Z právních úkonů týkajících se díla spoluautorů jsou oprávněni a povinni všichni spoluautoři společně a nerozdílně (srov. § 8 odst. 3 a 4).

Od děl spoluautorů je třeba s ohledem na jiný právní režim odlišovat díla souborná a díla, která jsou spojena pro společné užití; pro díla spojená zákon zvláští úpravu neobsahuje, neboť **spojením nevzniká samostatné nové dílo**. Ke spojení děl může dojít pouze se souhlasem autorů děl takto spojených a **právo autora každého z takových děl nakládat se svým dílem mimo konkrétní spojení je nedotčeno**.

Příklad: Spoluautorství je časté u učebnic a jiných vědeckých (odborných děl), počítačových programů, nejde-li o soubor či spojení příspěvků. V praxi dochází často k nesprávné záměně jednotlivých forem kolektivní autorské tvorby, taková záměna však vede k omylu v důsledcích v rozsahu a způsobu ochrany, zejména pokud jde o možnost nakládání s příspěvkem mimo dílo; klasifikace kolektivní tvorby nezáleží na subjektivní vůli autorů, jde o objektivní otázku. Spoluautorství není možné např. mezi autorem díla slovesného a díla výtvarného, taková díla však lze se souhlasem autora zařadit do díla souborného, či je možné je užít ve spojení (ilustrovaná kniha – spojení slovesného díla a výtvarných děl, opera - spojení slovesného díla a díla hudebního).

Postavení spoluautorů nezískávají např. odborní poradci z různých oborů (historie, vojenství, lékařství, práva) v případě filmu či románů, pokud autorovi poskytují pouze faktografické odborné informace a nepodílejí se na konkrétním tvůrčím zpracování (scénáře/románu). Spoluautorem není ani konzultant diplomové práce, který má být diplomantovi nápomocen pouze radou, odbornými názory či konzultací, aniž by se podílel na tvorbě diplomové práce samé. Postavení spoluautora vědeckého díla nemá ani vědec, který (samostatně či v kolektivu) učiní objev či skutečný pokus, pokud se nebude podílet na sepsání takového díla (tedy na literárním ztvárnění objevu/pokusy) a poskytne pro něj „pouze“ závěry jako takové (údaje).

Autorské dílo často vzniká též ke splnění povinností vyplývajících z pracovního poměru (**zaměstnanecké dílo**). V takovém případě je autorem též fyzická osoba – zaměstnanec, ale zaměstnavatel bude mít k takovému dílu, nedohodne-li se se zaměstnancem jinak, velmi silný právní vztah – majetková autorská práva vykonává po celou dobu trvání majetkových práv zaměstnavatel (svým jménem a na svůj účet) a je tak oprávněn bez dalšího jak dílo sám jakýmkoli způsobem užít, tak i udělit jinému oprávnění k výkonu práva dílo užít (licenci).

Výnosy z užití, jakož i z poskytování licencí náleží zaměstnavateli. Částečně jsou ve prospěch zaměstnavatele prolomena též výlučná osobnostní autorská práva (srov. § 58 odst. 3).

Příklad: Zaměstnaneckými díly jsou často počítačové programy, kartografická díla, díla redaktorů či fotografů zejména v periodickém tisku, díla grafiků, výtvarníků v reklamních agenturách, vědecká díla vědeckých pracovníků.

Počítačové programy, databáze, kartografická díla, která nejsou kolektivními díly, jakož i všechna kolektivní díla se považují za zaměstnanecká díla i tehdy, byla-li autorem vytvořena na objednávku (srov. § 58 a § 59 odst. 2).

U ostatních děl vytvořených na objednávku objednatel majetková práva nevykonává, ale je oprávněn dílo užít pro účely, pro které bylo dílo objednáno a které vyplývají ze smlouvy (**dílo na objednávku** podle § 61 odst. 1), popř. v jiném rozsahu, pokud tak stanoví smlouva. Není-li sjednáno jinak, autor může dílo vytvořené na objednávku užít a poskytnout licenci jinému, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy objednatele (srov. § 61 odst. 2).

Kolektivní dílo je pak autorské dílo, na jehož tvorbě se podílí více autorů, které je vytvářeno z podnětu a pod vedením fyzické nebo právnické osoby a uváděno na veřejnost pod jejím jménem, přičemž příspěvky zahrnuté do takového díla nejsou schopny samostatného užití (srov. § 59).

6. Vznik práva autorského

Autor má ke svému dílu výlučné právo autorské. Autor je původním (originálním asi jejich termín originálním!!) subjektem práva autorského k autorskému dílu. Autorské právo, jakož i autorskoprávní ochrana autorovi vzniká okamžikem **vyjádření díla v jakékoli objektivně vnímatelné podobě** (srov. § 9 odst. 1), již se rozumí podoba smyslově vnímatelná.

Autorskoprávní ochrana je **ochranou** ryze **neformální**. Podmínkou vzniku autorského práva (i trvání tohoto práva) tak není vydání ani jiné zveřejnění díla, ani vyjádření díla v hmotné podobě, dočasně či trvale, ani splnění jakýchkoli formálních náležitostí [např. registrace, zápis do rejstříku autorských děl, zaplacení poplatků, či uvedení tzv. copyrightové výhrady (někdy též copyrightové doložky) autorského práva obsahující symbol ©, jméno subjektu autorského práva a rok zveřejnění díla].

Příklad: Autor učebního textu si napíše přednášku tzv. „do šuplíku“, nebo ji přednese doma či přednese své dílo poprvé na přednášce; tímto okamžikem mu vzniká autorské právo v plném rozsahu (v posledně uvedeném případě dojde současně ke zveřejnění jeho díla). Pokud by si však takovou přednášku přednášel pouze „v duchu“ pro sebe, pak autorské právo ani ochrana ještě nevzniká, stejně tak pokud výtvarník „v hlavě vidí budoucí obraz“ či skladatel „v hlavě zní budoucí skladba“.

7. Obsah práva autorského

Autorské právo je výlučným právem absolutní povahy a jako takové působí proti všem. Autorský zákon je postaven na koncepci převážně dualistické (quasidualistické), kdy subjektivní právo autorské obsahuje výlučná práva osobnostní (morální) a výlučná práva majetková, a na koncepci nepřevoditelnosti autorského práva.

7.1 Výlučná práva osobnostní

Práva osobnostní, někdy též nazývaná morální, pojmově spjatá s osobou autora, jsou nepřevoditelná, nelze se jich vzdát a zanikají smrtí autora. Osobnostními právy jsou podle § 11 právo rozhodnout o zveřejnění díla (tj. o prvním zpřístupnění díla veřejnosti), právo osobovat si autorství, včetně práva na autorské označení, a právo na nedotknutelnost díla, zahrnující i právo na autorský dohled, a právo na to, aby je-li dílo užito jinou osobou, nebylo užito způsobem snižujícím hodnotu díla.

Zveřejnění je první oprávněné zpřístupnění veřejnosti, které lze realizovat různými způsoby příkladně?? Nebo příkladem uvedenými v § 4 odst. 1 (tedy např. veřejným přednesením, předvedením, vystavením, vydáním). Dílo může být zveřejněno též prostřednictvím počítačové sítě Internet. Dílo je zveřejněno, pokud jsou splněny všechny zákonné podmínky, musí tedy jít o první veřejné oprávněné zpřístupnění díla (nestačí pouhé rozmnožení díla, pokud by dílo nebylo následně dáno k dispozici veřejnosti). Dílo může být zveřejněno pouze jednou.

Příklad: Autor zásadně rozhoduje o tom, zda, kdy a jakým způsobem bude jeho dílo zpřístupněno veřejnosti (srov. § 4), zda pod jeho pravým jménem či anonymně nebo pod pseudonymem (srov. § 7), stejně tak, zda a v jakém rozsahu může jiná osoba činit jakékoli změny do jeho díla. Jiná osoba nesmí užívat dílo způsobem snižujícím jeho hodnotu. Pouze autor má právo osobovat si autorství k svému dílu, a pokud by tak činila jiná osoba, může se takovému jednání bránit.

V ustanovení § 11 odst. 5 je upravena tzv. **postmortální ochrana díla**, podle které si po smrti autora nikdo nesmí osobovat jeho autorství k dílu, dílo nesmí být užito způsobem snižujícím jeho hodnotu a musí být uveden autor díla při každém jeho užití, nejde-li o dílo anonymní. Ochrany se může domáhat kterákoli z osob autorovi blízkých ve smyslu § 116 o.z. (tedy příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní), a to i po uplynutí doby trvání majetkových práv autorských, jakož i právnická osoba sdružující autory nebo příslušný kolektivní správce.

Osobnostní práva autorská je třeba odlišovat od všeobecného osobnostního práva (práva na ochranu osobnosti) upraveného ustanovením § 11 až 16 o.z.

7.2 Výlučná práva majetková

Majetková práva mají ekonomický (hospodářský) význam. Majetkovými právy jsou **právo autorské dílo užít** a udělit jiné osobě smlouvou oprávnění k výkonu tohoto práva (tzv. licenci) (právo dílo užít a nechat užít) upravená v § 12 odst. 1 a **jiná majetková práva**, a to právo na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého (srov. § 24), právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu (srov. § 25) a právo na odměnu za pronájem (srov. § 49 odst. 3). Zákon řadí mezi práva majetková též právo autora na přístup k dílu (srov. § 12 odst. 3). Katalog jednotlivých majetkových práv, resp. práva dílo užít uvádí příkladmo (aha, to je právnická hantýrka) § 12 odst. 4.

Majetková práva jsou předmětem **dědictví** (srov. § 460 a násl. o.z. a § 26 odst. 2). Pokud dědictví nenabude žádný dědic, nestane se dílo před uplynutím doby trvání majetkových práv autorských volným a majetková práva v souladu s obecnou úpravou nabude stát jako odúmrtí.

Oprávnění k výkonu práva dílo užit, označované zákonem v ustanovení § 46 odst. 1 jako **licence**, uděluje autor podle § 12 odst. 1 smlouvou, a to smlouvou licenční (srov. § 46 a násl.).

8. Užití díla

Za **užití díla** ve smyslu autorskoprávním se v nauce považuje jednání, jímž se zprostředkuje smyslové vnímání díla, včetně rozmnožování. Rozlišuje se mezi užitím děl pro vlastní osobní potřebu a mezi užitím veřejným, o které jde vždy, přesahuje-li užití meze užití soukromého, tj. rámec osobního soukromí. Množství jednotlivých způsobů užití děl je velmi široké, některé z nich jsou uvedeny v § 13 a násl. Náleží sem zejména **rozmnožování, rozšiřování, pronájem, půjčování, vystavování a sdělování veřejnosti**.

Příklad: Vydání učebnice zahrnuje rozmnožování a rozšiřování rozmnoženin učebnice v hmotné podobě. Pokud bude takovou učebnicí poskytovat knihovna k dočasné potřebě, nikoli za účelem hospodářského nebo obchodního prospěchu, pak půjde o půjčování. Jestliže bude učebnice zpřístupňována též prostřednictvím internetu, půjde i o sdělování rozmnoženin díla v nehmotné podobě veřejnosti. O sdělování veřejnosti půjde např. též v případě divadelní hry nebo koncertu, na němž budou provozována hudební díla s textem nebo bez textu v provedení výkonnými umělci (zpěváky, jinými interprety), i v případě, kdy by byl takový koncert vysílán televizí (televizní vysílání).

Autorská díla jsou v současné době rozmnožována a rozšiřována nejen v klasické (např. tiskové) podobě, nýbrž jsou zpřístupňována veřejnosti též v elektronické formě, analogové či digitální, a to i způsobem, že kdokoli může mít k dílu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby zejména počítačovou nebo jinou obdobnou sítí – tj. včetně internetu.

Ke každému ze způsobů užití je zásadně vyžadován **souhlas autora**, popř. toho, kdo vykonává autorská práva k dílu, tj. buď autora, nebo jiného nositele autorského práva k dílu (dědice či odvozeného nositele). Zákon zásadně ve svém ustanovení § 12 odst. 1 vyžaduje k udělení oprávnění k výkonu práva dílo užit (licence) jiné osobě formu smlouvy, a to smlouvy licenční (srov. § 46 a násl.) s tím, že bez takového oprávnění může jiná osoba dílo užit pouze v případech stanovených zákonem².

Příklad: V případě zpřístupňování autorských děl prostřednictvím internetu jsou autorská díla chráněna stejným způsobem a ve stejném rozsahu jako v případě klasických způsobů. To, že je jakékoli autorské dílo k dispozici na internetu, v žádném případě neznamená, že je bez dalšího poskytnuto veřejnosti k volnému použití – internet ani jiná počítačová síť nemá z hlediska autorského zákona jakýkoli vliv ani na vznik, ani na rozsah či obsah autorskoprávní ochrany autorských děl, neboť jsou pouze technickým prostředkem sloužícím k využití autorských děl. Např. pokud vyučující v zájmu zvýšení standardu

² **Tzv. mimosmluvní instituty užití díla**, kterými jsou užití volného díla, tj. díla, u kterého zaniklo autorské právo uplynutím doby trvání majetkových práv (srov. § 28), volné užití díla a zákonné licence (srov. § 29 a násl.), bezúplatné i úplatné (tzv. pravé, které však současný zákon zná pouze ve vztahu k uměleckým výkonům a zvukovým záznamům, nikoli tedy k autorským dílům).

výuky zpřístupní veřejnosti na www stránkách školy učební text, který je autorským dílem, pak nezávisle na tom, zda jde o tzv. e-learning, či nikoli, je tento text v plném rozsahu chráněn autorským zákonem, žáci či jiní zájemci mají bez souhlasu vyučujícího – autora (jednajícího pravděpodobně většinou nikoli jménem svým, ale v zastoupení školy – zaměstnavatele) pouze právo užít jej pro svou vlastní osobní potřebu (tedy např. ke studiu) nebo v případech, kdy tak výslovně stanoví zákon (např. citace).

9. Volné užití a zákonné licence

Volné užití díla buď není vůbec užitím v autorskoprávním smyslu, jako je tomu v případě užití pro osobní potřebu (srov. § 30 odst. 1), anebo je volným užitím jinak nechráněného díla (srov. § 3 odst. 1). V případě zákonných licencí zákon v zásadě nahrazuje svolení autora (licenci) za stanovených podmínek, takže v některých případech [srov. např. § 30 odst. 2 písm. a) a § 30 odst. 3] není dotčeno právo autora na odměnu, která je tzv. náhradní odměnou, u některých zákonných licencí je nedotčeno právo na uvedení jména autora a díla. Omezení práva autorského se vztahují na díla zveřejněná, v některých případech [srov. § 37 odst. 2 písm. c) a § 38 odst. 1] na díla vydaná. Zásadně nejsou dotčena osobnostní práva autorská včetně práva na zveřejnění díla a práva na nedotknutelnost díla podle § 11.

Zásada volného užití díla pro osobní potřebu neplatí pro zhotovení rozmnoženiny počítačového programu či elektronické databáze a rozmnoženiny či napodobeniny architektonického díla stavbou (srov. § 30 odst. 1), které jsou s ohledem na povahu uvedených děl užitím ve smyslu zákona, neboť pořízení i třeba jedné rozmnoženiny takových děl, a to i pro vlastní osobní potřebu, by bylo vážným, neospravedlnitelným zásahem do autorského práva. Osobní potřeba je chápána v nejužším smyslu vlastního osobního soukromí fyzické osoby. Osobní potřebou v autorskoprávním smyslu není vnitřní potřeba právnické osoby.

Příklad: Užitím podle AZ není přeložení či jiné zpracování díla pro vlastní osobní potřebu, spojení s dílem jiným pro vlastní osobní potřebu či zařazení do souboru pro vlastní osobní potřebu; pokud by však takový překlad či jiné zpracování bylo zpřístupňováno veřejnosti, nešlo by již o toto oprávněné užití (např. v případě spontánních překladů knihy Harry Potter, které byly příznivci zpřístupňovány prostřednictvím internetu ihned po vydání původní anglické verze knihy a před vydáním legálního překladu) .

Bez souhlasu autora tak není ani možné, aby si např. škola pořídila záznam televizního vysílání na videokazetách a následně ho zpřístupňovala žákům či jiným osobám ve společenské místnosti, stejně tak není možné, aby kdokoli bez souhlasu autora zpřístupňoval jeho dílo prostřednictvím internetu na své www stránce [tj. např. pro svou osobní potřebu si může „stáhnout“ písničku z internetu, ale nesmí ji bez souhlasu autora zpřístupňovat dále (jako tomu je u P2P sítí – Napster, Gnutella)], v případě počítačových programů však není oprávněn si poříditi ani rozmnoženinu pro svou osobní potřebu.

Podle § 30 odst. 2 písm. a) do práva autorského nezasahuje ten, kdo pro svou osobní potřebu zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla; rozmnoženina nebo napodobenina díla výtvarného musí být jako taková zřetelně označena. Právo na volné zhotovení rozmnoženiny (napodobeniny, záznamu) díla pro svou osobní potřebu je vázáno na podmínku, že si rozmnoženinu (napodobeninu, záznam) zhotoví sám ten, jehož vlastní osobní potřebě má sloužit (oproti tomu srov. § 30 odst. 3 v případě tiskových rozmnoženin).

V případě pořízení rozmnoženiny či např. zpracování díla fyzickou osobou sice pro vlastní osobní potřebu, ale pro účely podnikání či jiné výtěžné činnosti, nepůjde již o užití volné ve smyslu § 30 odst. 1 první věta, či podle § 30 odst. 2 nebo 3. Rozmnoženina zhotovená pro osobní potřebu nesmí být použita k jinému účelu nezávisle na tom, zda by tak bylo činěno úplatně či bezúplatně (srov. § 30 odst. 4). Nelze tak poskytnout rozmnoženinu pořízenou pro vlastní osobní potřebu ani k dalšímu rozmnožování pro realizaci osobní potřeby další osoby, i kdyby osoby jí blízké; takové jednání by již bylo neoprávněným zásahem do práva autorského.

Příklad: Vypálení hudebního CD nebo DVD s filmem není porušením autorského práva, pokud tak činím pouze pro sebe (tedy vlastní osobní potřebu), nikoli však již např. pro spolužáky. Stejně tak není porušením autorského práva, pokud si pořídím tiskovou rozmnoženinu (např. článku) faxem nebo si ji nechám pořídit ve školní knihovně na kopírce, volným užitím již však není, pokud pořídím kopie článku pro všechny spolužáky. Ani pro vlastní osobní potřebu si však nesmím pořídit rozmnoženinu počítačového programu nebo elektronické databáze. Vypálené CD, které si pořídím pro sebe, nemohu následně ani jinému prodat či darovat.

Zákonnými bezúplatnými licencemi jsou citace, katalogová licence, licence k užití autorského díla umístěného na veřejném prostranství, úřední a zpravodajská licence, licence k užití autorského díla v rámci občanských, náboženských obřadů a školních představení a k užití autorského díla školního, knihovnická licence, licence k užití autorského díla souborného, licence k užití autorských děl pro potřeby zdravotně postižených. Zákonné licence nelze až na výjimky smluvně vyloučit.

Volná užití i zákonné licence nesmějí být podle tzv. třístupňového testu vykládány způsobem, který by narušoval běžný výkon práv autorských a který by byl neospravedlnitelně na újmu oprávněným zájmům autora (srov. § 29 odst. 1 a § 66 odst. 4).

Z bezúplatných zákonných licencí je třeba podrobněji zmínit zejména **citace** upravené v § 31, podle kterého do práva autorského nezasahuje ten, kdo

- a) cituje ve svém díle v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů,
- b) zařadí do svého samostatného díla vědeckého, kritického, odborného nebo do díla určeného k vyučovacím účelům, pro objasnění jeho obsahu, drobná celá zveřejněná díla,
- c) užije zveřejněné dílo v přednášce výlučně k účelům vědeckým nebo vyučovacím či k jiným vzdělávacím účelům;

vždy je však nutno uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen. (Nestačí tedy pouhé uvedení pramenu v seznamu literatury).

AZ ve svém § 29 odst. 2 stanoví, že v rozsahu odůvodněném účelem oprávněného zhotovení rozmnoženiny podle ustanovení § 31 písm. a) a b) může být takto zhotovená rozmnoženina také nevýtěžně rozšiřována bez zvláštního souhlasu autora díla, z něhož je citováno, což odpovídá úpravě tzv. Informační směrnice, která připouští možnost citací coby zákonných

licencí pouze pro účely kritiky, recenzí a dále k vyučovací a vědeckým účelům, to však pouze pro nekomerční užití. S ohledem na účel citací lze mít za to, že nekomerční či nevýdělečnou povahu je třeba vztahovat k užití citace, nikoli díla, do kterého je citováno.

Tzv. malé citace podle § 31 písm. a) jsou výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů; podmínkou jejich aplikace je existence vlastního díla a odůvodněnost míry, v níž se cituje – směrnice současně hovoří o poctivých zvyklostech.

Malé citace nejsou omezeny kategorií či druhem děl, do nichž může být citováno, to neplatí pro tzv. velké citace ve smyslu § 31 písm. b), kdy je zařazení drobných celých zveřejněných děl zákonem dovoleno pouze do samostatného díla vědeckého, kritického, odborného nebo díla určeného k vyučovací účelům. Podmínkou aplikace velkých citací je tedy především existence takového díla, které musí mít samostatnou povahu, splnění povahy děl citovaných coby drobných celých zveřejněných děl a splnění účelu velkých citací, jímž je objasnění obsahu zákonem vymezeného samostatného díla, do něž je citováno.

Pro aplikaci citací (malých i velkých) je podmínkou existence vlastního díla, do kterého se cituje, majícího svůj autorskoprávní obsah, který je k dílům, z nichž se cituje, ve funkčním vztahu a citace tak jsou v konkrétním rozsahu odůvodněné.

Při citaci platí nutnost zřetelného zjevného odlišení citovaného místa od obsahu díla, do kterého se cituje.

Příklad: Nelze tedy pod rouškou zákonné úpravy citací pouze vybrat či uspořádat citace bez existence vlastního díla; takové případy jsou posuzovány jako neoprávněné vytvoření díla souborného (např. zpěvníky, čítanky), k němuž je nutné získat (pokud nejde o volná díla) licenci smluvní. Totéž platí i o souboru děl či úryvků z děl, které jsou pouze oglosovány, aniž by glosy či poznámky měly samonosný charakter.

O citaci nejde ani v případě užití hudebních či audiovizuálních děl nebo výtvarných děl např. v multimediálních encyklopediích; i v těchto případech je nutné získat licenci smluvní.

Pokud nějaká osoba převezme z díla jiného autora část jeho díla, aniž by ji označila jako citace, a vydává je za své, popř. otrocky napodobí dílo jiného autora a vydává je za své, jde o plagiát; takovému jednání se může autor bránit zejména podle § 40 a násl., neboť nejde pouze o porušení norem etických, ale o porušení práva autorského. Pokud jiná osoba vydává za svůj nápad jiné osoby, který však není vyjádřen tvůrčí formou uměleckou ani vědeckou a není tak autorským dílem, nelze takové jednání postihovat na základě AZ, ale lze uvažovat ochranu právem proti jednání nekalé soutěže.

Podmínkou citace podle § 31 písm. c) je splnění vědeckého nebo vzdělávacího účelu přednášky (zákon příkladmo uvádí účely vyučovací) a samostatná povaha přednášky, která však nemusí být autorským dílem. Licence se též vztahuje pouze na díla zveřejněná. O uvedenou zákonnou licenci nejde v případě pouhého přednesu díla.

10. Licenční a podlicenční smlouva, výkon majetkových autorských práv

AZ upravuje **licenční smlouvu** jako jednotný a jediný smluvní typ (srov. § 46 až 56). Licenční smlouvou oprávněná osoba poskytuje – zpravidla za úplatu – jiné osobě oprávnění

k užití díla (oprávnění k výkonu práva dílo užit), tedy licenci. Pokud neobsahuje smlouva jiné ujednání, je nabyvatel licenci nejen oprávněn, ale i povinen využít (licence **zavazující**). Dohodou stran však lze licenci sjednat jako **opravňující**.

Autor může poskytnout licenci jako **výhradní**, nebo jako **nevýhradní**. Nebude-li sjednáno jinak a nepůjde-li o licenční smlouvu nakladatelskou, půjde o licenci nevýhradní. U nevýhradní licence může autor udělit oprávnění jakémukoli dalšímu subjektu a taktéž sám může dílo užit, u výhradní licence je autor povinen se zdržet udělování svolení k užití díla jiným osobám a současně i užití díla (**výhradnost úplná**), popř. – je-li tak sjednáno – musí se zdržet pouze udělování svolení, avšak sám dílo užit může (**výhradnost omezená**). Udělí-li autor přes existenci výhradní licence další licenci, bude tato další licence neplatná (absolutní povaha účinků licenční smlouvy). Bude-li naopak po nevýhradní licenci sjednána licence výhradní, budou obě smlouvy platné; nabyvatel pozdější licence, tedy licence výhradní bude povinen strpět předchozí licenci nevýhradní.

Autor může udělit licenci buď **omezeně na jednotlivý způsob či jednotlivé způsoby užití** nebo licenci **neomezenou – ke všem způsobům užití**. Avšak i když je smlouva sjednána na všechny způsoby užití, jsou pojmově vyloučeny ty způsoby užití, u nichž je povinná kolektivní správa [srov. § 96 odst. 1 písm. c)]. Autor též nemůže přímo (individuálně) sjednat odměnu v případech, kdy právo na odměnu je povinně kolektivně spravované [srov. § 96 odst. 1 písm. a) a b)].

Pokud jde o formu licenční smlouvy, koresponduje s občanskoprávní **zásadou bezformálnosti**; až na výjimky se nevyžaduje písemná forma. **Písemná forma** je k platnosti licenční smlouvy nutná, pokud jde o výhradní licenci a dále u licencí kolektivních a hromadných udělovaných kolektivními správci.

Licenční smlouva je smlouvou zásadně **úplatnou**, ale lze ji sjednat i jako **bezúplatnou** [srov. § 49 odst. 2 písm.a)]; určitou odchylkou v tomto ohledu je ustanovení § 49 odst. 3, které zakotvuje autorovo právo na přiměřenou odměnu v souvislosti s pronájmem originálu nebo rozmnoženiny díla, kdy však nejde o licenční odměnu, ale jiné majetkové právo; sama licence k pronájmu může být udělena bezúplatně. Tohoto práva se autor nemůže vzdát a nemůže je ani vykonávat individuálně, jde o právo povinně kolektivně spravované.

Pokud není sjednáno jinak, může licenci využít pouze nabyvatel; k poskytnutí podlicence se vyžaduje souhlas autora, stejně tak je třeba souhlasu autora i pro případ cese (postoupení) licence (srov. § 48), pokud půjde o prodej podniku či jeho části, souhlas se nevyžaduje, ledaže by si tak autor výslovně vymínil v licenční smlouvě.

10.1 Nakladatelská smlouva licenční

Licenční smlouva nakladatelská je licenční smlouva, kterou autor poskytuje nabyvateli licence k rozmnožování a rozšiřování díla slovesného, hudebně dramatického nebo hudebního, výtvarného, díla fotografického či díla vyjádřeného způsobem podobným fotografii, pokud nejde o užití díla v provedení výkonnými umělci (srov. § 56).

Nakladatelskou licenci lze poskytnout také buď jako výhradní, nebo jako nevýhradní, ale v případě, kdy dohoda o charakteru licence chybí, platí na rozdíl od obecné úpravy licenční smlouvy, že jde o licenci výhradní, nejde-li o rozmnožování a rozšiřování díla v periodické publikaci. S ohledem na ustanovení § 46 odst. 4 je nutná písemná forma, jinak by taková

smlouva byla neplatná. U licence nakladatelské se tedy zvláštní dohoda vyžaduje naopak tam, kde má být licence nevýhradní. V případě, kdy nebude nakladatelská smlouva sjednána písemně, bude pro posouzení platnosti smlouvy z hlediska formy rozhodující vůle stran. Pokud chtěly strany sjednat smlouvu jako výhradní, bude neplatná pro nedostatek formy, pokud bylo vůlí stran sjednat smlouvu jako nevýhradní, neplatnost z tohoto důvodu nebude možné dovodit.

Dalším zvláštním ustanovením nakladatelské smlouvy, jímž se odlišuje od obecné úpravy licenční smlouvy, je právo na autorskou korekturu (srov. § 56 odst. 3), které má dispozitivní charakter, a některé zvláštní důvody zániku smlouvy (srov. § 56 odst. 4 a 5).

10.2 Podlicenční smlouva

Podlicenční smlouvou nabyvatel licence poskytuje oprávnění k výkonu práva užití dílo (podlicenci, běžně označovanou jako sublicence) další osobě, aniž by přitom došlo ke změně smluvních stran; ustanovení o licenční smlouvě se na ni vztahují obdobně (srov. § 57). Nabyvatel licence může udělit podlicenci pouze se souhlasem autora (srov. § 48 odst. 1).

Od postavení osoby, která na základě smlouvy získá oprávnění k výkonu práva dílo užití (licenci/podlicenci), je třeba odlišovat osobu, která na základě zákona získá oprávnění k výkonu majetkových práv (**vykonavatel majetkových práv**). Takovéto postavení má, jak již bylo zmíněno, zaměstnavatel, pokud nemá se zaměstnancem jinou dohodu a jde o dílo, které zaměstnanec vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovního poměru (srov. § 58), a dále objednatel, pokud dílem na objednávku je kolektivní dílo (srov. § 59 odst. 2), počítačový program, databáze a díla kartografická, i tehdy pokud nejsou díly kolektivními (srov. § 58 odst. 7), i zde je možná jiná dohoda. Autorovi v těchto případech zůstávají pouze tzv. holá majetková práva autorská bez možnosti jakkoli s nimi nakládat, jakkoli je využít. Uzavřel-li by přesto autor licenční smlouvu, byla by neplatná. Zaměstnavatel či objednatel se dostávají do právní pozice, jako by šlo o jejich vlastní práva, jednají při výkonu práv vlastním jménem a na vlastní účet, udělují-li oprávnění jinému, neudělují podlicenci, ale licenci. Na rozdíl od nabyvatele licence jim také náleží jiná majetková práva zejména podle § 24 a 25.

11. Trvání majetkových autorských práv

Obecná doba **trvání autorských majetkových práv** je po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti (srov. § 28, § 27).

Odchylně stanoví zákon okamžik, který je rozhodný pro počítání doby trvání autorského práva u díla spoluautorů (srov. § 27 odst. 2), pro dílo audiovizuální (srov. § 27 odst. 5) a pro díla zveřejňovaná po určitou dobu ve svazcích, na pokračování nebo v řadách (srov. § 27 odst. 6). Zvláštní doba trvání je stanovena pro díla anonymní a pseudonymní (srov. § 27 odst. 3), též pro díla kolektivní [zde zásadně 70 let od oprávněného zveřejnění díla, nevyplývá-li ze zákona jinak; nebylo-li takové dílo zveřejněno během 70 let od jeho vytvoření, majetková práva uplynutím této doby zanikají (srov. § 27 odst. 4)]. Počítání doby trvání upravuje § 27 odst. 7 - lhůta se počítá od prvního dne následujícího roku.

12. Volné dílo

Volné dílo autorské je autorské dílo, u kterého uplynula doba trvání autorských majetkových práv. Může být bez dalšího volně užito, tedy bez svolení a bezúplatně, aniž by tím však bylo

dotčeno právo zveřejnitelů dosud nezveřejněného volného díla (srov. § 28 odst. 2) a tzv. postmortální ochrana, podle které si nikdo jiný než autor nesmí osobovat autorství k dílu, dílo nesmí být užito způsobem snižujícím jeho hodnotu a musí být uvedeno jméno (pravé, popř. pseudonym) autora díla, nejde-li o dílo anonymní (srov. § 11 odst. 5).

Příklad: V případech, kdy autorské dílo ještě není volné z hlediska autorskoprávního, pak je možné je užít pouze se svolením autora, resp. oprávněného nositele autorského práva. Souhlas je však nutný i v případě díla volného, vznikla-li k němu práva podle § 28 odst. 2, a to od zveřejnitelů dosud nezveřejněného volného díla.

13. Práva související s právem autorským a všeobecná práva osobnostní

Výklad obsažený v bodech 1 až 12 platí přiměřeně pro **výkony výkonných umělců a zvukové a zvukově obrazové záznamy** jejich výrobců s výjimkou doby trvání majetkových práv výkonného umělce a práv výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů.

Majetková práva výkonného umělce trvají 50 let od vytvoření výkonu. Je-li však v této době zveřejněn záznam tohoto výkonu, zanikají práva výkonného umělce až za 50 let od takového zveřejnění; ochrana byla AZ obnovena ve vztahu k výkonům od roku 1950. Pro stanovení běhu doby trvání majetkových práv je nutné zjistit nejen rok vytvoření uměleckého výkonu, ale především rok jeho zveřejnění, ledaže by nastal až po uplynutí padesáti let od roku, kdy byl výkon vytvořen.

Pokud jde o trvání práv výrobců ať již zvukových, či zvukově obrazových záznamů, obsahuje zákon obdobnou úpravu jako u výkonných umělců s tím, že rozhodující pro počítání je pouze pořízení záznamu.

Pokud jde o **fyzické osoby** dotčené některými z užití předmětů autorskoprávní ochrany, je třeba zmínit ještě úpravu **všeobecného osobnostního práva podle § 11 a násl. o.z.** Podle ustanovení § 11 o.z. má fyzická osoba právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. Podle § 12 odst. 1 o.z. smějí být písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy pořízeny nebo použity jen s jejím svolením, ledaže by šlo o úřední zákonnou licenci podle § 12 odst. 2 o.z., či zákonnou licenci vědeckou a uměleckou týkající se užití podobizen, obrazových snímků a obrazových a zvukových záznamů bez svolení fyzické osoby, anebo licenci zpravodajskou (reportážní) podle § 12 odst. 3 o.z. Ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby.

III. Porušování autorských práv v praxi

Martin Voborník

V praktickém životě se ve vztahu k dětem a mládeži nejčastěji setkáváme s porušováním autorských práv k (1) počítačovým programům, (2) hudebním nahrávkám a (3) filmovým dílům.

Toto jsou oblasti, na které se především soustřeďuje zájem mládeže s tím, že vzhledem ke značné vzdělanosti české mládeže v oblasti informačních technologií jsou některé případy porušování autorských práv mládeží jednak charakteristické svou sofistikovaností a technickou vyspělostí a jednak mají často poměrně velký rozsah. Tento rozsah se týká jak četnosti (např. počtů nelegálně vyrobených DVD či CD), tak i vzniklých škod, kdy zejména v oblasti počítačových programů jsou škody způsobené tímto jednáním často obrovské.

1. Počítačové programy

Zákonem č. 89/1990 Sb., který novelizoval v roce 1990 platný autorský zákon, byl do českého právního řádu zaveden pojem počítačový program a zároveň byly nastaveny základní principy ochrany práv k počítačovým programům. Výše uvedený zákon poprvé do autorského zákona vtělil výslovné ustanovení, že za předmět ochrany se považují i programy počítačů, pokud splňují pojmové znaky děl podle AZ. Základní koncepce ochrany počítačových programů coby autorských děl v českém právním řádu zůstala, a tato koncepce je také zřetelně obsažena v novém AZ.

Pomineme-li obecné vymezení rozsahu ochrany počítačového programu, které vyplývá z podstaty počítačového programu jakožto předmětu ochrany dle AZ, a je tedy dáno obecným vymezením autorských práv k dílu, je rozsah ochrany počítačového programu ve své specifčnosti vymezen zejména ustanovením § 65 a § 66 AZ.³

Ve vztahu k počítačovým programům je pak třeba upozornit, že počítačovými programy nejsou pouze různé všeobecně známé kancelářské aplikace (Windows, MS Office apod.), ale také některé počítačové hry, které jsou zejména mezi mladší populací výrazným fenoménem.

V praxi se setkáváme s níže uvedenými podobami porušování autorských práv k počítačovým programům, které jsou často souhrnně nazývány softwarovým pirátstvím.

1. 1. Porušování autorských práv k počítačovým programům – softwarové pirátství

Teoreticky samozřejmě přichází do úvahy zásahy do autorských práv k počítačovým programům v celé škále předpokládané AZ, tedy ohrožení integrity počítačových programů, neoprávněné úpravy, neoprávněné osobování si autorství, nicméně v praxi drtivou většinu neoprávněných zásahů do autorských práv k počítačovým programům budou tvořit případy neoprávněné výroby a distribuce rozmnoženin (kopií) počítačových programů a případy neoprávněného užívání počítačových programů.

³ Ustanovení § 65 AZ obsahuje obecné vymezení rozsahu ochrany počítačového programu, a to tak, že dle odst. (1) „*počítačový program, bez ohledu na formu jeho vyjádření, včetně přípravných a koncepčních materiálů, je chráněn jako dílo literární*“. Dle odst. (2) pak „*myšlenky a principy, na nichž je založen jakýkoliv prvek počítačového programu, včetně těch, které jsou podkladem jeho propojení s jiným programem, nejsou podle tohoto zákona chráněny*“.

Z praktického pohledu lze jednotlivé případy porušování autorských práv k počítačovým programům rozdělit do níže uvedených skupin:

1.1.1 Užívání počítačových programů nad rozsah povolený zákonem nebo licenční smlouvou

Z pohledu softwarového průmyslu je právě neoprávněné užívání počítačových programů základním problémem v oblasti ochrany autorských práv a v současné době nejvýznamnějším ekonomickým faktorem ovlivňujícím toto odvětví.

V praxi má tento způsob zásahu do autorských práv k počítačovým programům dvě základní podoby.

První z těchto podob neoprávněných zásahů do autorských práv je jednání, které bychom mohli označit za „**čisté nelegální užívání**“, jímž je jednání uživatelů, kteří si pořídí nelegální kopie počítačových programů a ty pak užívají, jedná se tedy o jednání bezprostředně navazující na níže rozvedenou nelegální výrobu a distribuci počítačových programů.

Příklad: Společnost s deseti počítači má na těchto počítačích nelegálně nainstalované tzv. balíky kancelářského softwaru, programy MS Office. Všech deset instalací bylo provedeno z nelegální kopie tohoto počítačového programu, kterou přinesl jeden ze zaměstnanců. Toto je samozřejmě nelegální užívání počítačových programů na všech deseti počítačích.

Druhou podobou nelegálního užívání počítačových programů je to, co bychom mohli označit za „**nadužívání**“. Zde dochází k tomu, že legální uživatel počítačového programu užívá program ve více instalacích či kopiích, než je počet, ke kterému je oprávněn dle licenční smlouvy.

Příklad: Společnost s deseti počítači má platnou licenci na 3 operační systémy, nicméně správce sítě této společnosti či některý z uživatelů z legálně nabytého CD s operačním systémem provedl nelegální instalace i na ostatních 7 počítačích. V takovémto případě tedy dochází k nelegálnímu užívání operačního systému na 7 počítačích.

V praxi jsou typickým případem uživatelé, kteří získají oprávnění k užívání počítačového programu na jednom nebo několika málo počítačích a následně je pak nainstalují na množství počítačů v rámci systému, tedy spíše se jedná o druhou z výše uvedených variant. Tento postup je poměrně častý jak v soukromé, tak ve veřejné sféře, kde správci sítě tímto způsobem řeší tlak na plnou funkčnost systému spolu s požadavkem na finanční nenáročnost jejího provozu. Zároveň v mnoha případech je výše uvedený problém spojen nikoliv snad s jakousi úmyslnou politikou spočívající ve snaze ušetřit za počítačové programy, ale může mít důvod v nedůsledné správě licencí a nedůsledné kontrole koncových uživatelů, kteří mají samozřejmě tendenci, v případě nedostatečných kontrol, „upravovat“ vybavení počítače.

Ve výše uvedených případech se samozřejmě jedná o porušování autorských práv, které je obecně stíháno s tím, že škody mohou v takovýchto případech dosahovat značných výší.

Příklad: Soud vynesl rozsudek proti obžalovanému muži a uznal jej vinným z porušování autorských práv. Obžalovaný byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 6 měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu v délce jednoho roku. Jedná se o muže, který pracoval jako generální ředitel a předseda představenstva středně velké společnosti se sídlem v Praze a pobočkami v 25 českých městech. Policie ČR provedla prohlídku nebytových prostor v sídle pražského vedení společnosti, během níž byly nalezeny na cca 20 počítačích neoprávněně nainstalované počítačové programy. Výše škody v tomto případě šla do statisíců..

Tato forma softwarového pirátství se ovšem nevyhýbá ani domácím uživatelům, i v domácnostech jsou nezdědkou nelegálně užívány počítačové programy s tím, že se často jedná i o programy, které nejsou z pohledu běžného uživatele nezbytné, jedná se o jakýsi „sport“ daného uživatele, který se snaží na svém počítači mít vždy nejnovější počítačové programy, aniž by je bezprostředně potřeboval.

Příklad: Soud vynesl rozsudek nad mladým mužem, který neoprávněně užíval počítačové programy na svém domácím počítači. Obžalovaný byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání 10 měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na 3 roky. Soud rovněž nařídil trest propadnutí věci, a to osobního počítače obžalovaného včetně příslušenství.

1.1.2 Neoprávněné pořizování kopií počítačových programů

Tento druh porušování autorských práv k počítačovým programům je obecně považován za nejméně komplikovaný, nicméně zejména tam, kde se jedná o neoprávněné pořizování kopií počítačových programů ve větším měřítku, není pochyb o tom, že tato činnost je z pohledu autorů velmi významná. V rámci tohoto druhu zásahů do autorských práv je třeba navzájem odlišit dvě formy tohoto jednání:

1.1.2.1 Padělání počítačových programů

Paděláním počítačových programů obvykle rozumíme případy, kdy nelegální výrobci napodobují originální počítačové programy a ty pak jako pravé prodávají na určitém trhu. Tato činnost může mít podobu padělání v řádu stovek či tisíců kusů jednotlivých počítačových programů, nicméně může mít rozměry až „tovární“ výroby, kdy nelegální výrobci vyrábějí desetitisíce kusů CD s nelegálními počítačovými programy s tím, že kvalita takovýchto padělků je veliká, obvykle dochází nejenom k padělání samotných CD s počítačovými programy, ale také k padělání originálních balení, manuálů, a dokonce některé padělané sady obsahují i padělané ochranné hologramy a registrační karty.

Na rozdíl od níže uvedené formy nelegální výroby rozmnoženin počítačových programů v rámci padělatelské činnosti je snahou výrobce vydávat svůj výrobek za originál, tedy zmást uživatele v tom smyslu, že užívání padělků považuje za oprávněné nakládání s dílem. Takovéto padělky lze získat

například na tržištích, na internetu či podobnými způsoby, které jsou mimo oficiální distribuční síť výrobců počítačových programů. Kvalita těchto padělků je různá – od lehce rozpoznatelných padělků až po padělky, které od originálu nelze téměř rozpoznat.

1.1.2.2 Výroba nelegálních kopií

Výrobou nelegálních kopií rozumíme obvykle formu porušování autorských práv, která je poměrně významná, a zejména ve vztahu k mládeži je společně s nelegálním užíváním počítačových programů nejvýznamnější formou softwarového pirátství. Obvyklou formou této činnosti je více či méně hromadná výroba nelegálních kopií s tím, že se buď jedná o kopie jednotlivých počítačových programů, nebo o kompilace, kdy dodávané CD obsahuje počítačové programy více výrobců.

Příklad: Student získává nelegální kopie počítačových programů od svých kamarádů či je oprávněným uživatelem některých počítačových programů. Tyto programy na „vypalovače“ rozmnožuje a rozdává je svým kamarádům nebo je obvykle prostřednictvím internetu či inzertních časopisů prodává.

Na rozdíl od činnosti uvedené v bodě 1.1.2.1 v tomto případě není uživatel na pochybách o tom, že daný software je nelegální, vyplývá to z celkové úpravy a technologie výroby těchto kompilací, které jsou vyráběny na domácích vypalovacích zařízeních, tedy nikoliv tištěním z originálních matric, navíc výrobci počítačových programů zásadně nešíří kompilace obsahující počítačové programy více výrobců, tedy již samotný fakt, že se jedná o kompilace, ukazuje na to, že daný produkt je nelegální.

I v případě nelegální výroby a distribuce počítačových programů je toto jednání v praxi stíháno s tím, že v některých případech je naprosto zarážející rozsah, ve kterém jsou i někteří mladiství schopni tuto činnost provozovat. Samozřejmě že na počátku je obvykle zájem o informační technologie, nicméně není výjimkou, že na konci je téměř profesionální „velkovýroba“ neoprávněných rozmnoženin počítačových programů a jejich rozsáhlá distribuce často v spojení s dalšími osobami.

Příklad: Soud vydal trestní příkaz proti dvěma 19letým studentům, kteří byli shodně odsouzeni k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem výkonu trestu na 2 roky. Soud rovněž uložil trest propadnutí věci, a to osobních počítačů obžalovaných a cca 1220 CD nosičů. Obžalovaní vytvářeli nelegální kopie počítačových programů a her, které následně distribuovali prostřednictvím internetu a inzerce.

1.1.3 Neoprávněné šíření kopií počítačových programů s počítači

Jedná se o případy, kdy především distributoři hardwaru (jak u nových, tak u repasovaných počítačů) zvyšují svou konkurenceschopnost tím, že **spolu s hardwarem distribuují na tomto hardware nelegálně nainstalované počítačové programy**. Jedná se obvykle o nelegální operační systémy, ale nezřídka i o jiné počítačové programy, zejména pak o kancelářské balíky.

Příklad: Prodávající v obchodu s výpočetní technikou ve snaze prodat počítač zákazníkovi mu na jeho dotaz po ceně operačního systému či jiného počítačového programu odpoví, že programy jsou drahé, ale že v rámci odzkoušení počítače tam může operační systém jakoby „zapomenout“. Výsledkem je, že zákazník koupí počítač s neoprávněně nainstalovaným (a posléze i neoprávněně užívaným) počítačovým programem.

V případě této formy nelegální distribuce počítačových programů je věcí konkrétního případu, zda uživatelé vědí nebo nevědí o nelegálním původu jimi získaných a posléze užívaných počítačových programů, v praxi jsme se setkali s případy, kdy uživatelé nevěděli o původu počítačových programů v jim prodaných počítačích, stejně tak jako s případy, kdy nelegální počítačové programy byly do počítače při jeho prodeji nainstalovány na výslovné přání kupujícího. I tato jednání jsou samozřejmě v praxi postihována.

Příklad: Soud vydal trestní příkaz proti mladému muži, jehož uznal vinným z porušování autorských práv. Obžalovaný byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání 6 měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na 1,5 roku. Muži, jenž byl zaměstnancem společnosti zabývající se prodejem výpočetní techniky, bylo prokázáno, že prodával zákazníkům počítač s neoprávněně nainstalovaným operačním systémem MS Windows.

1.2 Statistika⁴

Ve vztahu k problému výše uvedených zásahů do autorských práv k počítačovým programům je dle našeho názoru poměrně zajímavé také určité mezinárodní srovnání. Standardně se k popisu vývoje softwarového pirátství a ke srovnání rozsahu tohoto fenoménu v jednotlivých regionech užívá mezinárodních studií specializovaných agentur.

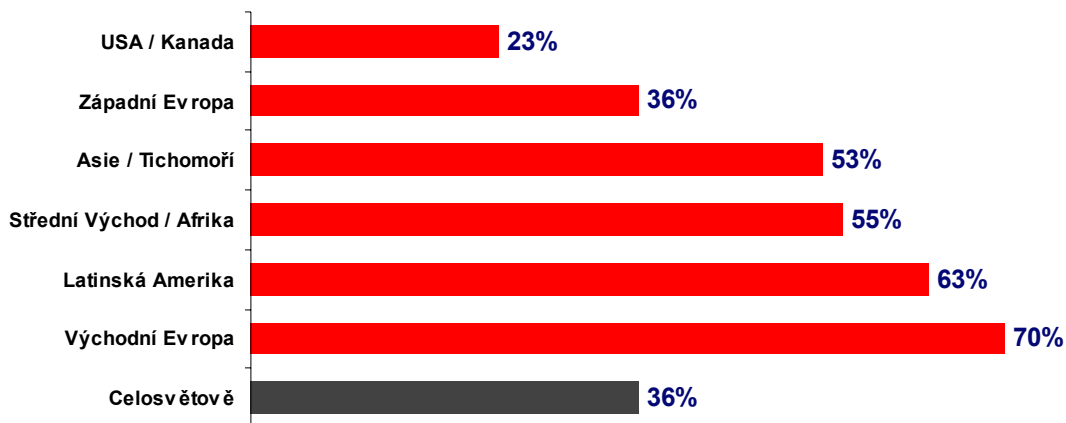
Z poslední studie vydané společností IDC⁵ zpracované ve spolupráci s Business Software Alliance (BSA)⁶ v roce 2004 vyplývá velmi zajímavé srovnání jak v rámci jednotlivých globálních makroregionů, tak v rámci porovnání jednotlivých zemí za rok 2003.

Níže uvedený obrázek uvádí relativní hodnocení podle míry softwarového pirátství v šesti regionech světa tvořených 86 zeměmi a šesti subregiony podle kategorizace IDC.

⁴ Zdroj „První výroční studie BSA-IDC o softwarovém pirátství ve světě“

⁵ V minulých letech byly takovéto studie také zpracovávány, ale nikoliv IDC, ale společností IPR. V roce 2003 byla poprvé použita vyspělejší metodika výzkumu založená standardech IDC.

⁶ Business Software Alliance je mezinárodní organizací, která se zabývá prosazováním bezpečného a legálního digitálního světa. BSA je mluvčím světového komerčního softwarového průmyslu směrem k vládním organizacím a na mezinárodních trzích. BSA vzdělává spotřebitele v oblasti řízení softwaru a ochrany autorských práv, kybernetické bezpečnosti, obchodování, e-commerce, a v ostatních záležitostech souvisejících s internetem. Mezi členy BSA na mezinárodní úrovni patří Adobe, Apple, Autodesk, Avid, Bentley Systems, Borland, CNC Software/Mastercam, Internet Security Systems, Macromedia, Microsoft, Network Associates, SolidWorks, Sybase, Symantec, UGS a VERITAS Software.

Jakkoliv samozřejmě v rámci takto rozsáhlé studie a takto rozsáhlého průmyslového odvětví nelze dosáhnout úplně přesných čísel, jsou výstupy daného průzkumu velmi důležité jednak pro sledování určitého obecného trendu ve vývoji dané problematiky (studie je zpracovávána již po několik let), jednak pro porovnání jednotlivých regionů (studie je stejnou metodologií zpracovávána pro celý svět).

Celosvětově v roce 2003 míra softwarového pirátství dosahovala 36 %. Zde je ovšem třeba upozornit, že tímto dosáhla minimální hodnoty, které toto číslo zaznamenalo již v roce 1999 (36 %), poté se mírně zvýšilo, což bylo dáno pravděpodobně reakcí na obecnější problémy světové ekonomiky v tomto období.

Tradičně nejproblémovějším regionem je region východní Evropy, kde míra pirátství dosahuje 70 %. V tomto regionu najdeme také několik s tímto jevem nejzatíženějších zemí, např. Rusko 87 % nebo Ukrajina 91 %.

Naopak tradičně regionem s nejnižším podílem nelegálního softwaru je region Severní Amerika s 23 % a druhým v tomto pomyslném žebříčku je region západní Evropa s 36 %. Zemí s nejnižší mírou softwarového pirátství jsou USA s mírou 22 % nelegálního softwaru, nicméně zajímavé je to, že i toto procento znamená na tak velkém trhu, jako je trh americký, ztrátu téměř 6,5 miliardy US\$. Druhým trhem s největšími ztrátami je pak čínský trh. Mezinárodní srovnání provedená IDC ukazují, že u softwarového pirátství může docházet k obrovským ztrátám i v rámci ekonomik s poměrně příznivou úrovní softwarového pirátství díky velikosti lokálního trhu.

Z pohledu České republiky je pak velmi zajímavé porovnání jednotlivých zemí, ze kterého vyplývá následující srovnání zemí s nejnižší a nejvyšší mírou softwarového pirátství:

20 zemí s nejvyšší mírou softwarového pirátství		20 zemí s nejnižší mírou softwarového pirátství	
Vietnam	92 %	USA	22 %
Čína	92 %	Nový Zéland	23 %
Ukrajina	91 %	Dánsko	26 %
Indonésie	88 %	Švédsko	27 %
Zimbabwe	87 %	Rakousko	27 %
Rusko	87 %	Velká Británie	29 %
Alžírsko	84 %	Japonsko	29 %

Nigérie	84 %	Belgie	29 %
Pákistán	83 %	Německo	30 %
Paraguay	83 %	Švýcarsko	31 %
Tunis	82 %	Austrálie	31 %
Keňa	80 %	Finsko	31 %
Thajsko	80 %	Norsko	32 %
Salvador	79 %	Nizozemí	33 %
Nikaragua	79 %	Spojené arabské emiráty	34 %
Bolívie	78 %	Izrael	35 %
Guatemala	77 %	Kanada	35 %
Dominikánská republika	76 %	Jižní Afrika	36 %
Libanon	74 %	Réunion	39 %
Indie	73 %	Česká republika	40 %

Co se týče České republiky, tak z výše uvedeného srovnání vyplývá, že celkově se udávaná míra softwarového pirátství v České republice za posledních několik let výrazně snížila, a to z výchozích 64 % (1994) až na stávající číslo 40 % nelegálního softwaru, což je číslo na jedné straně v rámci regionu post-socialistických států nejlepší, nicméně stále ještě zaostávající za vyspělými ekonomikami světa. Ztráty způsobené na území České republiky jsou odhadovány na 106 milionů US\$, což je téměř 2,7 miliardy Kč, tedy číslo více než úctyhodné. V každém případě i ve vztahu k uváděné hodnotě 40 % je třeba uvést, že někteří výrobci softwaru ji považují za značně podhodnocenou, za reálnou považují spíše úroveň někde kolem 60 %. Zde je třeba upozornit na to, že samozřejmě ne všichni výrobci jsou problémem softwarového pirátství zasaženi stejně, jiný rozhodně bude pohled výrobců běžného kancelářského či uživatelského softwaru, který je obecně masově nelegálně kopírován a užíván, jiný bude samozřejmě pohled výrobců specializovaného softwaru, který nemá tak širokou uživatelskou základnu.

Obecně je dle našeho názoru poměrně zajímavé pozorovat srovnání jednotlivých regionů, a dokonce jednotlivých blízkých zemí.

Zdá se nám zřejmým, že celkově koresponduje vyspělost dané ekonomiky a její orientace na moderní technologie na jedné straně a míra softwarového pirátství na straně druhé. Tedy země se silným zázemím v oblasti informačních technologií obvykle mají poměrně nízké úrovně softwarového pirátství, v Evropě např. Velká Británie a severské státy, mimo Evropu pak zejména USA, Austrálie či Japonsko. Na straně druhé státy, které tradičně v této oblasti zaostávají, mají tuto míru větší, i když se nacházejí v celkově bezproblémovém regionu. Zde lze například uvést Portugalsko, Španělsko, Itálii či Řecko, kde míry softwarového pirátství výrazně překračují evropský průměr.

2. Hudba⁷

Hudební díla jsou dle ustanovení § 2 odst. 1 AZ předmětem práva autorského, dle AZ jsou pak samostatně chráněna také práva výrobců zvukových záznamů jakožto práva související s právem autorským.

⁷

Zdroj – IFPI ČR

Stejně tak jako i jiná masově užívaná, vyráběná a oblíbená díla jsou i hudební nahrávky předmětem porušování autorských práv, a to jak jednotlivci, tak organizovanými skupinami často s mezinárodním pozadím. Zločinecké skupiny využívají masivního trhu s hudebními nahrávkami a vyrábějí nelegální/neautorizované kopie děl populárních umělců. Nemají žádné náklady na vývoj, marketing, distribuční podporu nebo honoráře umělcům, jako má hudební průmysl. Z nezákonné výroby vinylových desek, audio kazet, CD, CDR, VCD a DVD, jež jsou souhrnně nazývány „hudební nosiče“, plynou obrovské zisky.

V oblasti hudebního průmyslu se pojem pirátství týká neautorizovaného kopírování a v tomto kontextu spadá do čtyř kategorií:

- 2.1 **Prosté pirátství** – je neautorizované duplikování originální nahrávky pro komerční zisk bez souhlasu držitele práv. Obal pirátských kopií je odlišný od originálu. Pirátské kopie jsou často kompilace, jako jsou „greatest hits“ (nejlepší hity) určitého umělce, nebo kolekce určitého žánru, jako třeba taneční skladby.
- 2.2 **Bootlegy** – jsou neautorizované nahrávky živých nebo rozhlasových vystoupení. Ty jsou duplikovány a prodávány – často za vysokou cenu – bez svolení umělce, skladatele nebo nahrávací společnosti.
- 2.3 **Padělky** – jsou kopírovány a baleny tak, aby co možná nejlépe připomínaly originál. Původní značky a loga výrobce jsou často reprodukovány tak, aby spotřebitel uvěřil, že si kupuje legální výrobek.
- 2.4 **Internetové pirátství** – hudební nahrávky zkomprimované, odesílané a přenášené po celém světě prostřednictvím internetu bez placení těm, kdo do tvorby investovali.

Z pohledu jednotlivých nosičů je v současné době samozřejmě **nejčastější nelegální výroba a distribuce CD**. V minulosti to byly vinylové desky, nicméně v posledních letech byly vinylové desky do značné míry nahrazeny nejprve audiokazetami a následně disky CD/CDR/VCD/DVD. Přesto trh s vinylovými produkty i nadále existuje, nicméně rozšiřování tohoto druhu porušování autorských práv k hudebním nahrávkám není pravděpodobné, nicméně podle statistik IFPI se v maloobchodě objevují jako vedlejší trh, uspokojující poptávku zákazníků se sběratelským zájmem o význačné a kvalitní reprodukce starších i současných nahrávek. To dokazuje, že pirátství se neomezuje jen na nejmodernější typy nosičů (CD), jak vinylové desky, tak i kazetové pásky se nadále pirátsky kopírují, kopírování kazet se týká trhů zejména v Africe, Latinské Americe, na Středním východě a v jihovýchodní Asii.

Co se týče CD, v současné době vzhledem k obecné dostupnosti prázdných médií a nízkým nákladům na kopírování hudebních nahrávek je kopírování CD s hudebními díly nejpalčivějším problémem. **Jedná se samozřejmě jak o domácí výrobu padělků, tak o výrobu, která má téměř průmyslový charakter**, kdy se různí padělatelé snaží uvést spotřebitele v omyl ohledně pravosti jimi vyráběných a prodávaných nosičů. V této souvislosti IFPI vytvořila několik standardizovaných postupů, jimiž lze rozpoznat nelegální kopii hudebního díla, od pouhého zamyšlení se nad okolnostmi nákupu (příliš nízká cena, místo prodeje) přes různé druhy vizuální kontroly vnějšku CD (kvalita tisku, odstraněná loga

nahrávacích společností, kvalita papíru, chyby v psaní textů a popisů) až po speciální SID kódy, které umožňují určit výrobce CD.⁸

V oblasti hudebního průmyslu existují především statistické údaje týkající se počtu odhalených případů porušování autorských práv a vývoje prodeje hudebních nosičů, které ukazují na vývoj pirátství v této oblasti, podobně jako v softwarovém pirátství se i zde objevují snahy o mezinárodní srovnání.

Z pohledu výše uvedeného v globálním měřítku se celkový počet pirátských nosičů vyprodukovaných v roce 2002 odhaduje na 1,8 miliardy. Toto číslo je nárůstem z již tak vysokého údaje za rok 2001, kdy odhadovaný počet nelegálních disků byl 1,1 miliardy. Jedná se o nárůst o 14 % a jedná se téměř o dvojnásobné číslo oproti 510 milionům kusů prodaných v roce 1999. Pirátství týkající se kazet pokleslo o 20 % následkem postupného nahrazování kazet disky. IFPI odhaduje, že v roce 2002 byl celosvětově jeden ze tří prodaných disků pirátská kopie. IFPI odhaduje, že při zohlednění kazet jsou dva z pěti prodaných nosičů nelegálními nahrávkami. V České republice je odhadováno, že pirátské je každé druhé CD. Z pohledu výše uvedeného pak není překvapující, že v celosvětovém kontextu se zvýšil podíl nelegálních nahrávek na trhu, který následkem zvýšení počtu nelegálních nahrávek a zmenšení legálního trhu dosáhl 40 %.

Samozřejmě že i „hudební pirátství“ je stíháno. Podle statistik ČNS IFPI bylo v roce 2003 odhaleno v ČR celkem 971 případů hudebního pirátství, což představuje 500 000 ks zabavených hudebních nosičů v celkové hodnotě přesahující 160 milionů korun.

Příklady: Mladistvý pachatel v roce 2003 a 2004 prostřednictvím inzerce nabízel na speciálním serveru k prodeji nelegálně zhotovené kopie hudebních nahrávek. Zájemcům tyto rozesílal na dobírku. poškodil tak práva autorů výkonných umělců a výrobců zvukových záznamů. Vzhledem k tomu, že se ke své činnosti, z níž byl policií usvědčován, přiznal a nahradil způsobenou škodu, bylo jeho trestní stíhání podmíněně zastaveno.

Soud vydal v roce 2003 trestní příkaz proti dvacetiletému pachateli, který nedovoleně rozmnožoval počítačové programy a hudební nahrávky a tyto nabízel prostřednictvím svých webových stránek a pirátské rozmnoženiny pak rozesílal poštou zájemcům. Způsobil škodu přesahující 650.000,- Kč. Za toto jednání mu byl soudem uložen trest odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu na zkušební dobu v trvání tří let.

3. Film⁹

V případě filmových děl je problematika porušování autorských práv poměrně široká a zahrnuje taková jednání, jako jsou nelegální projekce, pirátství ve videopůjčovnách, prodej padělků na tržnicích apod. nicméně z praktického pohledu je pravděpodobně nejčastější formou pirátství spojené s neoprávněnou výrobou DVD a sdílením filmů po internetu.

Za **neoprávněné zhotovování a distribuci DVD-R** se označuje převádění filmů do digitálních formátů vhodných pro vypálení, vypalování takových záznamů a jejich následná distribuce. Technicky zdatní piráti jsou schopni upravit filmová díla z jejich původní podoby

⁸ Více informací též na internetových stránkách IFPI (www.ifpi.cz)

⁹ Zdroj: Markéta Prchalová - Česká protipirátská unie

(např. z legálně získaného DVD) do podoby vhodné pro šíření, někdy jsou dokonce schopni např. anglický originál opatřit českými titulky, pokud tyto titulky nejsou součástí originální verze. Další oblíbenou metodou získání záznamu je jeho získání prostřednictvím sdílení služeb (např. Gnutella, Kazaa), následně i takto získané filmy mohou být opatřeny českými titulky. Po získání nelegálního záznamu filmového díla jsou tyto záznamy nahrávány na DVD-R a následně ve větších či menších množstvích nelegálně distribuovány. Pokud se nějaký film již v DVD-R formátu vyskytuje, piráti se obvykle postarají o jeho rychlé rozšíření. ČPU hodnotí kvalitu DVD-R jako obvykle velmi dobrou, u předpremiérových filmů je pak kvalita z poloviny velmi dobrá, i když tyto filmy mají obvykle velmi sníženou kvalitu titulků.

Nejčastějšími distribučními kanály pro tyto nelegální CD-ROMy jsou samozřejmě v první řadě internet a dále pak je velmi častý prodej mezi známými, inzeráty v tisku nebo různé tržnice či burzy.

Zároveň se v poslední době stále více rozmáhá **neoprávněné sdílení filmových souborů prostřednictvím internetu**. Překvapivou a zarážející skutečností je to, že neřídka jsou nelegálně sdílené soubory umístěny na internetových serverech provozovaných vzdělávacími institucemi. Dle poznatků ČPU je nejčastějším internetovým pirátem student střední nebo vysoké školy či mladý, v oboru IT zkušený pracovník velké firmy s přístupem k vysokorychlostnímu internetu s tím, že ke své nelegální činnosti obvykle zneužívá právě zařízení své školy či svého zaměstnavatele.

Pro mládež je normální vypálit si DVD s filmy. DVD jsou módní záležitostí a pro většinu dětí a mládeže i určitý způsob života. V mnoha případech se skutečně jedná o „koníčka“, nicméně obecně k pirátství v oblasti audiovizuálních děl dochází samozřejmě i ze zřejmého důvodu, a to i v okruhu dětí a studentů. Zejména velmi mladí lidé, studenti středních a vysokých škol, obvykle vypalují kopie pro přátele, spolužáky a známé, někteří z nich však tuto činnost povýšili na významný zdroj svých příjmů, kdy vyrábějí nelegální kopie téměř na profesionální úrovni, a nelegální DVD pak nabízejí jak v okruhu svých známých, tak na internetu prostřednictvím webových stránek. V některých případech pak dochází k propojení těchto „nadšenců“ s dalšími osobami či skupinami, které zvyšují efektivitu a rozsah takového nelegálního obchodu.

Je třeba si uvědomit, že jakkoliv se „přepalování“ DVD s filmy či jinými audiovizuálními díly může jevit normálním, jedná se o porušování autorských práv se všemi z toho vyplývajícími důsledky. Toto plně dopadá i na případy studentů a mládeže. Takovíto piráti si obvykle protiprávnost svého jednání uvědomují, nicméně buď spoléhají, že při rozšíření tohoto jevu je pravděpodobnost jejich odhalení a postižení minimální, nebo spoléhají na některé obecně rozšířené omyly týkající se protiprávnosti svého jednání.

Příklad: Na základě trestní oznámení ČPU byl odhalen a usvědčen 22letý student vysoké školy. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 6 měsíců s odkladem na 2 roky, propadnutí věci (pirátských nosičů, PC a vypalovačky) a povinnosti nahradit škodu téměř 200 tisíc korun. V důsledku své trestné činnosti byl také vyloučen z vysoké školy. Většina takto mladých lidí si neuvědomuje, že riskuje nejen trestní stíhání, ale i vyloučení ze školy a povinnost k náhradě škody. Ta přitom dosahuje většinou mnohatisícové výše.

Kromě výše uvedeného se samozřejmě v České republice objevují i padělky vyráběné téměř průmyslovým způsobem, obvykle importované ze zahraničí. V minulosti se v ČR objevovala pirátská DVD vyrobená v Asii. V současné době jsou to spíše pirátská DVD z Ruska, která se

objevují na tržištích či ve videopůjčovnách. Tato DVD jsou pro zákazníky velmi nebezpečná. Jsou totiž velmi podobná legálním DVD, ale z hlediska funkčnosti vykazují některé podstatné vady, jako jsou nefunkční menu, snížená kvalita obrazu a zvuku, chyby v titulcích apod. V poslední době jsou dále mnohem častější než dříve případy prodeje „vypálených“ padělků na tržnicích.

Příklad: Majitelé videopůjčovny jsou stíháni za pronájem pirátských lisovaných DVD včetně předpremiérových titulů jako Shrek 2. Budou-li odsouzeni, přijdou pravděpodobně i o živnostenské oprávnění. Za prodej pirátských lisovaných DVD, ale i vypálených DVD s filmy včetně předpremiérových, pořízených právě z pirátských lisovaných DVD, je stíhána i šestice prodejců zadržena na jednom pražském tržišti.

Celková míra audiovizuálního pirátství vzrostla od roku 2001 o více než 150 % a výhled na letošní rok předpokládá další zvýšení na hrozivých 28 %. Roční škody legitimního průmyslu představují 650 milionů korun a další stamiliony unikají státu na daních.¹⁰

¹⁰Další informace týkající se audiovizuálního pirátství najdete na www.cpufilm.cz.

IV. Ochrana autorských práv

Irena Holcová, Veronika Křestánová, Martin Voborník

Užití autorského díla či jiného předmětu ochrany bez souhlasu autora či vykonavatelů autorských práv nebo v rozporu s podmínkami uděleného souhlasu je porušením práva autorského resp. práv souvisejících s právem autorským a zakládá občanskoprávní, trestněprávní resp. přestupkovou odpovědnost.

Následky neoprávněného zásahu do autorských práv lze obecně rozdělit zejména na soukromoprávní následky a trestněprávní následky, které pak do jisté míry doplňují ještě postihy na úrovni přestupků.

1. Soukromoprávní ochrana

Obecnou specifikaci soukromoprávních nároků vyplývajících z porušení autorského práva k počítačovým programům obsahuje ustanovení § 40 s tím, že dle tohoto ustanovení AZ se autor může domáhat:

- (a) určení autorství;
- (b) zákazu ohrožení svého práva, včetně hrozícího opakování nebo neoprávněného zásahu do svého práva, zejména zákazu neoprávněné výroby, neoprávněného obchodního odbytu, neoprávněného dovozu nebo vývozu originálu nebo rozmnoženiny či napodobeniny díla, neoprávněného sdělování díla veřejnosti, jakož i neoprávněné propagace, včetně inzerce a jiné reklamy;
- (c) sdělení údajů o původu neoprávněně zhotovené rozmnoženiny či napodobeniny díla, o způsobu a rozsahu jejího užití a o totožnosti osob, které se neoprávněného zhotovení, popř. neoprávněného rozšiřování účastní;
- (d) odstranění následků zásahu do práva, zejména:
 - (i) stažením neoprávněně zhotovené rozmnoženiny či napodobeniny díla nebo pomůcky podle § 43 z obchodování nebo jiného užití;
 - (ii) zničením neoprávněně zhotovené rozmnoženiny či napodobeniny díla nebo pomůcky podle § 43;
- (e) poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu, zejména:
 - (i) omluvou;
 - (ii) zadostiučiněním v penězích, pokud by se přiznání jiného zadostiučinění nejevilo postačujícím; výši peněžitého zadostiučinění určí soud, který přihlédne zejména k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k zásahu do práva došlo; tím není vyloučena dohoda o narovnání;
- (f) práva uveřejnit rozsudek na náklady účastníka, který ve sporu neuspěl;
- (g) náhrady škody;
- (h) vydání bezdůvodného obohacení.

AZ tedy především uvádí výslovně **právo na určení autorství** § 40 odst. 1 písm. a) [viz bod. (a) výše].

Ustanovení § 40 odst. 1 písm. b) [viz bod (b) výše] podrobně upravuje různé formy **zdržovacích nároků**, a to v závislosti na povaze protiprávního jednání, jakým je ohrožení práva, zahrnující i hrozící opakování tohoto ohrožení, a neoprávněný zásah do práva ve smyslu porušení takového práva. Zdržovací nárok nelze uplatňovat, pokud zásah do práva již netrvá a nehrozí jeho opakování; je však možné uplatňovat nárok na odstranění případných následků, satisfakční nároky, náhradu škody a nárok na vydání bezdůvodného obohacení.

Odstraňovací nároky [viz bod (d) výše] mají reparační funkci a směřují k odstranění následků vzniklých zásahem do práva (u ohrožení práva je pojmově vyloučeno). Podmínkou uplatnění tohoto nároku je, aby následky porušení trvaly (porušování již trvat nemusí).

Nárok na satisfakci - přiměřené zadostiučinění [viz bod (e) výše] je nárokem, který má reparovat způsobenou nemajetkovou újmu, AZ zná zadostiučinění jak ve formě morální, tak materiální, a to v ustanovení § 40 odst. 1 písm. e). AZ výslovně uvádí omluvu jako formu satisfakce morální a jako formu satisfakce materiální pak stanoví peníze. Zadostiučinění v penězích přísluší pouze, pokud by se přiznání jiného (morálního) zadostiučinění nejevilo postačujícím; není tedy spojeno s každou nemajetkovou újmou způsobenou zásahem do práva. Při určování výše se přihlíží zejména k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k zásahu do práva došlo (zde může být významná i subjektivní stránka – zavinění, byť sama odpovědnost je objektivní).

Nárok na náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení [viz body (g) a (h) výše] se řídí obecnými právními předpisy s tím, že pro výši bezdůvodného obohacení obsahuje speciální svou podstatou represivní úpravu a stanoví, že výše bezdůvodného obohacení vzniklého neoprávněnému uživateli činí dvojnásobek obvyklé odměny.

AZ též upravuje možnost soudu přiznat autorovi (na jeho návrh), jehož návrhu bylo vyhověno, **právo uveřejnit rozsudek** [viz bod (f) výše] na náklady účastníka, který ve sporu neuspěl, a podle okolností určit i rozsah, formu a způsob uveřejnění.

Autor má právo **domáhat se určitých informací** [viz bod (c) výše] potřebných k ochraně svých práv nejen u soudu prostřednictvím nároku podle § 40 odst. 1 písm. c), ale i v rozsahu podle § 42 .

AZ upravuje též speciální skutkové podstaty porušení autorského práva, resp. ochrany technických prostředků a informací o identifikaci práv. AZ poskytuje ochranu též některým názvům díla a vnějším úpravám děl, které samy o sobě nesplňují pojmové znaky autorského díla (srov. § 43 až 45).

Odpovědnost za zásah do autorského práva je založena na rozdíl od odpovědnosti za škodu na zásadě odpovědnosti objektivní, tj. bez ohledu na zavinění. Odpovědnost za škodu má základ v obecných předpisech (srov. § 420 a násl. o.z.), a je tedy odpovědností subjektivního charakteru (vyžaduje se zavinění). Nárok na vydání bezdůvodného obohacení je založen na zásadě objektivní odpovědnosti za získání bezdůvodného obohacení (srov. § 451 až 459 o.z.).

U děl spoluautorů se může ochrana práva autorského k takovému dílu domáhat i jednotlivý spoluautor (srov. § 8 odst. 5). Totéž platí pro dědice majetkových práv autorských (srov. § 26

odst. 2).

Oprávnění k domáhání se ochrany mají podle AZ též nositelé výhradní licence a osoby, kterým je svěřen výkon majetkových autorských práv ze zákona (srov. § 41 AZ). Autorovi má nadále aktivní legitimace domáhat se určení svého autorství a nároků satisfakčních s ohledem na osobnostněprávní povahu těchto nároků.

2. Trestněprávní ochrana

Porušování autorských práv či práv souvisejících s právem autorským je postihováno dle obecného ustanovení § 152 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“).

Dle ustanovení § 152 TZ *„Kdo neoprávněně zasáhne do zákonem chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání nebo databázi, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.“*

V rámci kvalifikované skutkové podstaty pak *„Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci bude pachatel potrestán, a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 značný prospěch, nebo b) dopustí-li se takového činu ve značném rozsahu.“*

3. Přestupky

Méně závažné případy neoprávněných zásahů do autorských práv, tedy ty, které nedosahují TZ požadované společenské nebezpečnosti vyšší než nepatrné, mohou být postihovány jako přestupky na úseku kultury.

Podle § 32 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoP“) *„přestupku se dopustí ten, kdo neoprávněně užije autorské dílo, umělecký výkon, zvukový či zvukově obrazový záznam, rozhlasové nebo televizní vysílání nebo databázi.“* Za tento přestupek je možné uložit pokutu do výše 15.000 Kč.

Přestupek dle § 32 ZoP je samozřejmě vždy zaviněné jednání, které může mít podobu i jen nedbalostní.

V. Autorská práva v akademické praxi

Irena Holcová, Veronika Křestánová

1. Autorskoprávní vztahy mezi vydavatelem a autorem při vydávání a zpřístupňování děl (např. učebnic)

V případě vydávání učebnic nebo jiných vědeckých (odborných) děl lze uvažovat o užití slovesných děl (původních textů, textů převzatých, textů zpracovaných, citací), ilustrací, fotografií, včetně fotografií osob a fotografií z filmů, grafů, plánů, map, atd. Předmětem vyobrazení mohou být též jiná díla či jiné prvky (přírodní scenérie, města, jiná veřejná prostranství, architektonické památky, sochy, obrazy, portréty osob, podobizny osob, mapy, atd.). Užit lze taková díla v tištěné podobě (v úvahu připadá forma neperiodických publikací) i v elektronické podobě (kde lze uvažovat např. CD-ROM, DVD), a to jejich vydáváním (tj. ve smyslu autorskoprávním rozmnožováním a rozšiřováním hmotných rozmnoženin díla) nebo sdělováním veřejnosti (televizním či rozhlasovým vysíláním, prostřednictvím počítačové sítě Internet).

Multimediální díla mohou sestávat z obrazu, textu, hudebních děl, a to pokud jde o slovo a hudbu, lze tak souběžně uvažovat o užití uměleckých výkonů a zvukovém či zvukově obrazovém záznamu.

V úvahu tak zásadně přicházejí autoři děl slovesných a autoři ilustrací jako výtvarných děl, jakož i děl fotografických, dále pak ale též autoři např. grafické úpravy, přebalu, obálky, jejichž díla jsou užitá buď ve spojení (spojením nevzniká nové dílo), nebo v souboru, kdy, je-li výsledný produkt způsobem výběru nebo uspořádáním tohoto obsahu jedinečným/původním výsledkem tvůrčí činnosti autora výběru nebo uspořádání – uspořadatele, může jít o dílo souborné (autorskou databázi).

Učebnice/vědecké (popř. odborné) dílo tedy může být buď souborem (databází), či spojením děl, zejména původních textů a ilustrací, jejichž užití umožní v digitální podobě po jejich uložení (rozmnožení) např. ve formátu CD-ROM počítačový program. Totéž platí např. pro multimediální pořady, nejde-li o dílo audiovizuální.

Lze předpokládat nejméně tato užití autorských děl ať volných, či chráněných (prvků) zařazených do učebnice či jiného celku:

- zařazení do celku (souboru či spojení);
- zpracování (překlad);
- rozmnožování:
 - pořízení rozmnoženin díla v tištěné podobě pro jejich rozšiřování v této podobě;
 - digitalizace (skenování) díla;
 - uložení díla (výsledného celku) na nosič digitálních dat (zpravidla ve formátu CD-ROM);
 - pořízení dalších rozmnoženin díla (výsledného celku) např. ve formátu CD-ROM pro rozšiřování díla a/nebo sdělování veřejnosti (v závislosti

na vymezení rozsahu ve smlouvě), zejména prostřednictvím Internetu, či jiných počítačových sítí včetně lokálních;

- rozšiřování díla např. ve formátu CD-ROM na území České republiky i v zahraničí (v závislosti na vymezení rozsahu ve smlouvě);
- sdělování díla veřejnosti – vysíláním, prostřednictvím Internetu, či jiné počítačové sítě (v závislosti na vymezení rozsahu ve smlouvě).

V případě digitalizace jde pouze o jinou formu vyjádření téhož díla, tedy digitalizací samou nevzniká nové autorské dílo, a tedy ani práva k němu. K digitalizaci jako jednomu ze způsobů užití (rozmnožování ve smyslu § 13) již existujícího autorského díla je třeba svolení autora, resp. toho, kdo vykonává autorská práva k dílu, tj. buď autora, nebo jiného nositele autorského práva k dílu (dědice či odvozeného nositele).

Ke všem těmto způsobům užití autorských děl je nutné smlouvou získat svolení autorů či jiných nositelů autorských či jiných práv k užití v rozsahu potřebném ke splnění zamýšleného účelu.

Volně, tedy bez souhlasu autora, lze zásadně užít výtvoř, které:

- nejsou autorskými díly, resp. nejsou chráněny autorským zákonem;
- jsou autorskými díly, či jinými předměty ochrany, ale jsou vyloučeny z ochrany ve veřejném zájmu;
- jsou volnými autorskými díly, či jinými předměty ochrany, u nichž doba trvání majetkových práv již uplynula;
- jsou autorskými díly, či jinými předměty ochrany díla, v případech volného užití;
- jsou autorskými díly, či jinými předměty ochrany, v případech bezúplatných zákonných licencí.

Osoba odlišná od autora včetně osoby právnické, tedy i vydavatel, může nabýt práva díla užít pouze odvozeně od autora na základě zákona (např. zaměstnavatel/objednatel nabývají ze zákona právo výkonu majetkových práv k zaměstnaneckému dílu/ dílu na objednávku podle § 58) či smluvně, a to v rozsahu a za podmínek stanovených smlouvou s autorem, resp. jiným od osoby autora odvozeným nositelem autorských práv či práv souvisejících s právem autorským nebo práv jiných.

Oprávnění (licenci) ke konkrétním užitím je třeba nabýt od autora či jiných nositelů práv k tomu kterému dílu, tedy k dílům slovesným – textům, dílům výtvarným – ilustracím, u učebnic, potažmo u děl multimediálních (např. učebnice v elektronické podobě doplněná zvukovými ukázkami), v úvahu přicházejícím fotografiím, popř. i hudebním dílům, dílům kartografickým a jiným (včetně počítačových programů), v podobě původní či zpracované, samostatně, v souboru (databázi) či spojení, jakož i k výkonům výkonných umělců a zvukovým (a zvukově obrazovým) záznamům, jsou-li chráněny autorskými díly, či jinými předměty ochrany podle autorského zákona, tak i příp. objektu fotografií či ilustrací zachycenému či vyjádřenému, a to v souladu s § 46 a násl. smlouvou (smlouvou licenční), v níž by byly upraveny všechny podmínky konkrétních užití.

Pokud by šlo o dílo spoluautorské, bylo by třeba získat licenci od všech spoluautorů, a to i v případě spoluautorství v rámci díla souborného či děl spojených. V případě, že by šlo o dílo

zpracované (přeložené), bylo by nutné získat oprávnění nejen od autora díla zpracovávaného (překládaného), ale též od autora zpracování (překlada). V případě, že by objektem fotografie či ilustrace byla fyzická osoba, bylo by třeba zajistit též souhlas takové fyzické osoby podle § 11 a násl. o.z.

V případě, že by bylo dílo užíváno pouze rozmnožováním a rozšiřováním hmotných rozmnoženin díla (např. v tištěné podobě), pak by šlo o licenční smlouvu nakladatelskou ve smyslu § 56, kterou autor poskytuje nabyvateli licenci k rozmnožování a rozšiřování díla slovesného, hudebně dramatického nebo hudebního, výtvarného, díla fotografického či díla vyjádřeného způsobem podobným fotografii, pokud nejde o užití díla v provedení výkonnými umělci. Nevztahuje se tedy na všechny druhy děl a licence může být udělena pouze k rozmnožování a rozšiřování (srov. § 13 a 14); pro jiné způsoby užití tedy nelze tohoto smluvního podtypu využít. Pokud vedle užití uvedených v § 56 odst. 1 bude smlouvou poskytována licence i k jiným způsobům užití díla (například k pronájmu či půjčování), příp. k užití relevantních děl v provedení výkonnými umělci (například k pořizování rozmnoženin zvukového záznamu), použije se na takovou část licenční smlouvy obecná úprava licenční smlouvy (např. v případě multimediální učebnice). Zvláštním ustanovením pro nakladatelskou smlouvu je zejména ustanovení upravující právo na autorskou korekturu a ustanovení obsahující úpravu zániku licence pro případ rozebrání rozmnoženin díla před uplynutím licenční doby.

Nositeli práv, kteří udělují v konkrétním případě vydavateli oprávnění k užití díla, mohou být v konkrétním případě zejména autoři nebo jejich dědicové, zaměstnavatelé v případě děl zaměstnaneckých, nakladatelé u děl slovesných a výtvarných, zveřejnitelé dosud nezveřejněných volných děl, výkonní umělci, výrobci zvukových a zvukově obrazových záznamů, pořizovatelé databází, popř. osobou oprávněnou udílet svolení za autora může být některý z kolektivních správců (např. OSA, DILIA, INTERGRAM) či agentur. Jméno oprávněného nositele bývá uvedeno ve zdroji, z něhož je čerpáno – buď v copyrightové doložce, na rubu titulního listu, či v tiráži, jde-li o knižní publikace, před, nebo za obrázkem, jde-li o jiný zdroj.

V případě děl nechráněných, resp. jejichž doba ochrany již uplynula, pak lze tato díla užít bez dalšího k zamýšleným účelům (u děl volných pouze při zachování podmínky podle § 11 odst. 5, podle které si po smrti autora nikdo nesmí osobovat jeho autorství k dílu, dílo smí být užito jen způsobem nesnižujícím jeho hodnotu a musí být uveden autor díla, nejde-li o dílo anonymní), ledaže by k materiálům, ač volným, existovalo nové právo zveřejnitel dosud nezveřejněného volného díla podle § 28 odst. 2 a 3; v takovém případě by bylo nutné žádat o souhlas i takového zveřejnitel.

Oprávnění k výkonu práva dílo užít (licenci) lze získat od nositele autorského práva k jednotlivým způsobům nebo ke všem způsobům užití, v rozsahu omezeném, nebo neomezeném, jako výhradní, nebo nevýhradní [výhradnost musí být sjednána výslovně, a to písemně pod sankcí neplatnosti (srov. § 46 odst. 4 a § 47)], a to zásadně za odměnu. Zákonná úprava zakotvuje výjimky ze zásady úplatnosti a lze podle ní dohodnout též bezúplatné poskytnutí licence. Pokud jde o formu, vyžaduje zákon písemnou formu pouze pro smlouvu o udělení výhradní licence (srov. § 46 odst. 4) a dále u licence kolektivní a hromadné (srov. § 101 odst. 2 a 5).

Licenční smlouva je zásadně úplatná; zákon však připouští, aby si smluvní strany ve smlouvě sjednaly za podmínek ustanovení § 49, že se licence poskytuje bezúplatně. Zákon též

nestanoví, zda má být odměna sjednána jako plnění peněžité i nepeněžité – v úvahu přichází obé, při nepeněžitém plnění je s ohledem na daňové účely vhodné stanovit hodnotu plnění.

Zákonná úprava licenční smlouvy preferuje stanovení výše odměny v závislosti na zisku dosaženém nabyvatelem licence z využívání díla, pokud však smluvní strany zvolí jiný způsob stanovení odměny, zakotvuje pro tento případ § 49 odst. 6 zvláštní právo autora na přiměřenou dodatečnou odměnu, pokud je odměna příliš nízká ve vztahu k zisku nabyvatele z využívání díla a významu díla pro dosažení ?? zisku; tato úprava je dispozitivní a strany tak mohou právo na dodatečnou přiměřenou odměnu smluvně vyloučit.

Z důkazního hlediska lze doporučit, aby s autory (nositeli práv) byly uzavírány smlouvy písemnou formou. Pokud bylo dílo již vytvořeno [nikoli coby dílo zaměstnanecké, či na objednávku (v případě počítačového programu, databáze, kartografického díla)] fyzickou osobou - autorem, je třeba uzavřít **smlouvu licenční**.

Pokud není dílo ještě vytvořeno, pak by měla být uzavřena **smlouva o vytvoření díla (o dílo) spolu se smlouvou licenční**, pokud se jako dostatečný nejeví režim užití (pouze) objednatel pro účel objednání podle § 61. Má rozdílné právní důsledky, zda je zhotovitelem osoba odlišná od autora či autor sám – pokud je smlouva o vytvoření díla, jímž je počítačový program, databáze či kartografické dílo, ?? uzavřena přímo s autorem, může objednateli vzniknout právo výkonu majetkových autorských práv k počítačovému programu, databázi či kartografickému dílu. V případě, kdy je smlouva uzavřena se zhotovitelem coby osobou odlišnou od autora, může objednatel získat pouze licenci.

Totéž platí i pro další produkty, jakými mohou být např. multimediální díla, která by mohla být v režimu audiovizuálních děl, databází, či pouhým spojením děl či jiných prvků.

Vydavatel (např. vysoká škola) nemá originárně jakákoli autorská práva ze zákona. Jako subjekt práv ji však lze uvažovat:

- a) v případě, kdy by byl pořizovatelem databáze ve smyslu § 88 a násl. by vydavateli vzniklo **zvláštní právo pořizovatele databáze**, které je však odlišné od autorského práva autora databáze (tj. autorského práva uspořadatele);
- b) v případě **zaměstnaneckých děl a děl vytvořených na objednávku**, kdy ze zákona dále může vydavateli vzniknout **právo výkonu autorských majetkových práv** u děl zaměstnaneckých, nebo u děl (počítačové programy, databáze nebo kartografická díla) vytvořených na jeho objednávku (srov. § 58), pokud však není mezi smluvními stranami sjednán jiný režim.

V ostatních případech může vydavatel nabýt oprávnění k užití díla pouze **na základě smlouvy**.

Upozorňuje se, že subjektem práva je pouze vysoká škola, nikoli její jednotlivé fakulty.

Vydávání autorských děl se dále týká zejména zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích (vydavatelský zákon) a zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů (tiskový zákon), které zejména upravují povinnosti vydavatelů při vydávání ať již periodických, či neperiodických publikací.

Skutečnost, že jde o učebnici či vědecké dílo, není zásadně důvodem pro odlišný právní režim (s výjimkou citací za zákonem stanovených podmínek).

2. Ochrana autorů bakalářských a diplomových prací

Školní dílo je definováno v § 35 odst. 3 jako dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení. V citovaném ustanovení je škole, školskému a vzdělávacímu zařízení poskytována **zákonná bezúplatná licence** k některým užitím školního díla (**k nevýdělečnému užití ke své vnitřní potřebě**). Za vnitřní potřebu se nepovažuje např. půjčování díla (a to ani studentům ke studiu), ani jeho vydání.

Zákon neomezuje autora školního díla v užití díla, ani v poskytování licence; jedinou výjimkou je rozpor s oprávněnými zájmy školy, školského či vzdělávacího zařízení.

Školy a školská či vzdělávací zařízení mohou užívat školní díla jednak na základě **zákonné bezúplatné licence** podle § 35 odst. 3 k uvedeným určitým užitím školního díla a dále pak na základě **licence smluvní** podle § 60, který upravuje zákonný nárok školy, školského či vzdělávacího zařízení na uzavření licenční smlouvy, dochází-li k užití nad rozsah uvedené zákonné licence. Škola, školské či vzdělávací zařízení může požadovat po autorovi uzavření licenční smlouvy o užití školního díla, a to za obvyklých podmínek. Autor může udělení licence odmítnout pouze ze závažného důvodu. Pokud odmítá udělit licenci z jiného než závažného důvodu, může se škola, školské či vzdělávací zařízení domáhat nahrazení projevu vůle u soudu (srov. § 161 odst. 3 o.s.ř.), kdy rozsudek soudu uznávající autora povinným udělit svolení nahrazuje udělení licence. Není-li sjednáno jinak, může autor školní dílo sám užit či poskytnout jinému licenci bez svolení školy, školského či vzdělávacího zařízení, je však omezen jejich oprávněnými zájmy.

Není-li jiné dohody, má škola právo požadovat z výdělku autora dosaženého v souvislosti s užitím školního díla nebo poskytnutím licence přiměřený příspěvek na náhradu nákladů vynaložených na vytvoření díla.

Diplomové práce (tedy práce magisterské), jakož i práce bakalářské lze považovat podle zákona o vysokých školách č. 111/1998 Sb. za školní díla (stejně tak disertační práce na rozdíl od prací rigorózních a habilitačních). Autorem bude fyzická osoba, která takovou práci vytvořila, tedy zásadně diplomant. S ohledem na to, že zákon o vysokých školách vyžaduje samostatnost při vytvoření práce, autorská účast jiných osob by neměla přicházet do úvahy. Vedoucí práce (konzultant) by měl omezit svou činnost na poradenství, odborné názory a konzultace, aniž by se podílel na tvorbě práce samé. Z titulu poradenství a konzultantství se vedoucí práce nestává spoluautorem a k magisterské či diplomové práci mu nevznikají žádná práva.

Bakalářské a diplomové práce jsou zásadně autorskými díly a jako takové předmětem autorskoprávní ochrany. Jak k jejich zveřejnění (tedy prvnímu zpřístupnění veřejnosti), tak i k dalšímu užití je třeba zásadně souhlasu autora takové práce; **škola je oprávněna užívat bakalářské a diplomové práce bez takového souhlasu pouze pro svou vnitřní potřebu; jinak má právní nárok na uzavření licenční smlouvy za obvyklých podmínek.**